

Llawlyfr arweiniad ar gyfer arolygu unedau cyfeirio disgyblion

o Fedi 2019

**estyn.llyw.cymru
@EstynAEM**

Cymerwyd pob rhagofal posibl i sicrhau bod y wybodaeth yn y ddogfen hon yn gywir adeg ei chyhoeddi. Dylid cyfeirio unrhyw ymholiadau neu sylwadau ynglŷn â'r ddogfen hon/cyhoeddiad hwn at:

Yr Adran Gyhoeddiadau

Estyn

Llys Angor

Heol Keen

Caerdydd

CF24 5JW neu drwy anfon e-bost at cyhoeddiadau@estyn.llyw.cymru

Mae'r cyhoeddiad hwn a chyhoeddiadau eraill gan Estyn ar gael ar ein gwefan:

www.estyn.llyw.cymru

® Hawlfraint y Goron 2019: Gellir aildddefnyddio'r adroddiad hwn yn ddi-dâl mewn unrhyw fformat neu gyfrwng ar yr amod y caiff ei aildddefnyddio'n gywir ac na chaiff ei ddefnyddio mewn cyd-destun camarweiniol. Rhaid cydnabod y deunydd fel hawlfraint y Goron a rhaid nodi teitl yr adroddiad penodol.

Cyflwyniad	1
Diben y llawlyfr arweiniad	1
Y sail gyfreithiol ar gyfer arolygu UC Dau	1
Cefndir polisi	1
Rhan 1: Trefniadau arolygu	2
Cyflwyniad	2
Egwyddorion arolygu	2
Cod ymddygiad ar gyfer arolygwyr	3
Disgwyliadau darparwyr	3
Materion iechyd, diogelwch a lles	4
Ymateb i honiad ynghylch diogelu	4
Dull arolygu	4
Yr Ystafell Arolygu Rithwir	4
Y tîm arolygu	5
Cysylltu â'r UCD a'r awdurdod lleol cyn yr arolygiad	5
Cynllunio'r arolygiad a pharatoi'r tîm	6
Yn ystod yr arolygiad	6
Ar ôl yr arolygiad	9
Sicrhau ansawdd arolygiadau	10
Rhan 2: Meysydd arolygu a gofynion adrodd	11
Y Fframwaith Arolygu Cyffredin	11
Llunio barnau	12
Ynglŷn â'r UCD	13
Crynodeb	14
Argymhellion	14
Beth sy'n digwydd nesaf?	14
Meysydd arolygu	14
1 Safonau	15
2 Lles ac agweddau at ddysgu	16
3 Addysgu a phrofiadau dysgu	18
4 Gofal, cymorth ac arweiniad	21
5 Arweinyddiaeth a rheolaeth	24
Sail dystiolaeth yr arolygiad	27
Ffocws thematig	27

Cyflwyniad

Diben y llawlyfr arweiniad

Mae'r arweiniad hwn yn amlinellu'r ffordd y bydd yr arolygiaeth yn cynnal arolygiadau o UCDau o Fedi 2017 ymlaen. Mae'n amlinellu'r trefniadau arolygu ar gyfer UCDau ac yn cynnig arweiniad i arolygwyr ar lunio barnau arolygu.

Pan fydd yr arolygiad yn nodi pryderon pwysig mewn perthynas â safonau, ansawdd yr addysg a'r hyfforddiant neu arweinyddiaeth a rheolaeth, bydd yr arolygiaeth yn trefnu cynnal gweithgarwch dilynol yn yr UCD i gefnogi gwelliant. Mae arweiniad ar y gwahanol fathau o weithgarwch dilynol ar gael ar wefan Estyn.

Gall UCDau ddefnyddio'r arweiniad hwn i weld sut mae arolygiadau yn gweithio a'u helpu i gryfhau eu prosesau hunanwerthuso a gwella eu hunain.

Mae rhagor o wybodaeth am arolygiadau ar gael ar wefan yr arolygiaeth, sef www.estyn.llyw.cymru

Y sail gyfreithiol ar gyfer arolygu UCDau

Caiff arolygiadau ysgolion/UCDau eu rheoli gan Ddeddf Addysg 2005 a rheoliadau cysylltiedig. Rhaid i arolygiadau gael eu cynnal gan dimau o arolygwyr, wedi'u harwain gan AEM, arolygydd ychwanegol neu Arolygydd Cofrestredig, a rhaid i adroddiad cyhoeddus ddilyn. Mae Adran 28 Deddf Addysg 2005 yn dweud bod rhaid i arolygwyr adrodd ar:

- y safonau addysgol a gyflawnir
- ansawdd yr addysg a ddarperir
- i ba raddau y mae addysg yn bodloni anghenion ystod y disgyblion
- ansawdd yr arweinyddiaeth a'r rheolaeth, gan gynnwys a yw'r adnoddau ariannol yn cael eu rheoli'n effeithlon
- datblygiad ysbrydol, moesol, cymdeithasol a diwylliannol y disgyblion
- cyfraniad yr UCD at les y disgyblion

Mae cymeriad crefyddol i rai ysgolion ac maent yn addysgu addysg grefyddol enwadol. Yn yr ysgolion hyn, caiff addysg grefyddol a chynnwys addoli ar y cyd eu harolygu ar wahân o dan Adran 50 Deddf Addysg 2005 ac ni chânt eu cynnwys mewn arolygiadau Adran 28.

Cefndir polisi

Er nad yw'n cael ei lywodraethu'n uniongyrchol gan y polisiâu a'r confensiynau canlynol, mae'r llawlyfr arweiniad yn ystyried y canlynol:

- yr adolygiad o'r cwricwlwm mewn ysgolion fel y mae wedi ei amlinellu yn 'Dyfodol Llwyddiannus' (Llywodraeth Cymru, Chwefror 2015) <http://gov.wales/docs/dcells/publications/150317-successful-futures-cy.pdf>
- yr adolygiad o hyfforddiant i athrawon yng Nghymru fel y mae wedi ei amlinellu

yn 'Addysgu athrawon yfory' (Llywodraeth Cymru, Mawrth 2015)

<http://gov.wales/docs/dcells/publications/150309-teaching-tomorrows-teachers-cy.pdf>

- Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015
<http://gov.wales/topics/people-and-communities/people/future-generations-act/?lang=cy>
- cenhadaeth Llywodraeth Cymru ar gyfer addysg yng Nghymru o 2017 i 2021
<https://gov.wales/docs/dcells/publications/170926-education-in-wales-cy.pdf>
- Confensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau'r Plentyn, a fabwysiadwyd gan Lywodraeth Cymru yn 2004 fel y sail i lunio polisïau ar gyfer plant a phobl ifanc
<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CRC.aspx>

Rhan 1: Trefniadau arolygu

Cyflwyniad

Mae'r adran hon wedi'i chyflwyno mewn ffordd sy'n adlewyrchu dilyniant y gwaith cyn, yn ystod ac ar ôl arolygiad craidd.

Mae'r arolygydd cofnodol (ACof) yn gyfrifol am gynnal a rheoli'r arolygiad, ac am yr adroddiad arolygu. Er bod yr arweiniad hwn yn canolbwyntio'n bennaf ar rôl yr arolygydd cofnodol, rhaid i holl aelodau'r tîm gydymffurfio â'r un gofynion arolygu.

Egwyddorion arolygu

Bydd arolygwyr:

- yn sicrhau bod arolygu o ansawdd uchel ac yn ymatebol i anghenion pob dysgwr
- yn sicrhau bod barnau yn gadarn, yn ddibynadwy, yn ddilys ac wedi'u seilio ar dystiolaeth uniongyrchol
- yn cynnwys yr UCD yn llawn yn y broses arolygu, gan gynnwys cyfle i'r UCD ddewis enwebai
- yn defnyddio blaenoriaethau gwella'r UCD fel y man cychwyn ar gyfer yr arolygiad ac i nodi meysydd allweddol ar gyfer ymchwilio iddynt er mwyn llunio barnau ar ddilysrwydd canfyddiadau'r adroddiad
- yn cynnwys arolygwyr cymheiriaid yn y broses arolygu
- yn sicrhau cyn lleied o ofynion ag y bo modd ar gyfer dogfennaeth a pharatoi gan yr UCD
- yn cael safbwynt y dysgwyr a safbwynt rhanddeiliaid eraill
- yn cymhwyso egwyddor cydraddoldeb i'r Gymraeg a'r Saesneg yn ein holl waith arolygu, gan ddarparu gwasanaethau dwyieithog pa bryd bynnag y byddant yn briodol
- yn adeiladol wrth nodi a chefnogi UCDau sydd ag agweddau pwysig neu wendidau i'w gwella

Cod ymddygiad ar gyfer arolygwyr

Dylai arolygwyr gynnal y safonau uchaf posibl yn eu gwaith. Rhaid i bob arolygydd fodloni safonau cod ymddygiad Estyn. Wrth gynnal yr arolygiad, bydd arolygwyr:

- yn gwneud eu gwaith gyda didwylledd, cwrteisi a sensitifrwydd priodol
- yn gwerthuso gwaith y darparwr yn wrthrychol
- yn adrodd yn onest, yn deg ac yn ddiduedd
- yn cyfathrebu'n glir ac yn agored
- yn gweithredu er lles pennaf y dysgwyr
- yn parchu cyfrinachedd yr holl wybodaeth sy'n dod i law yn ystod eu gwaith

Mae'n bwysig bod arolygwyr yn barnu effeithiolrwydd y ddarpariaeth a'r arweinyddiaeth ar sail eu cyfraniad at ddeilliannau ac nid ar sail unrhyw ffafriaeth am ddulliau penodol. Yr allwedd i'r farn yw p'un ai a yw'r dulliau a'r drefniadaeth yn addas i'r diben o ran cynorthwyo pob disgybl i gyflawni safonau uchel a lefelau cadarn uchel o les.

Dylai arolygwyr roi gwybod i Estyn am unrhyw achos canfyddedig neu wirioneddol o wrthdaro buddiannau cyn gynted ag y byddant yn cael hysbysiad eu bod yn rhan o'r arolygiad o'r UCD.

Disgwyliadau darparwyr

Er mwyn i arolygu a rheoleiddio fod yn adeiladol ac yn fuddiol, mae'n bwysig bod arolygwyr a darparwyr yn sefydlu a chynnal amgylchedd gweithio proffesiynol yn seiliedig ar gwrteisi, parch ac ymddygiad proffesiynol y naill at y llall. Rydym yn disgwyl i arolygwyr gynnal Cod Ymddygiad Estyn, ond rydym hefyd yn disgwyl i ddarparwyr:

- fod yn gwrtais ac yn broffesiynol
- cymhwyso eu codau ymddygiad eu hunain wrth ddelio gydag arolygwyr
- galluogi arolygwyr i gynnal eu harolygiad mewn ffordd agored a gonest
- galluogi arolygwyr i werthuso'r ddarpariaeth yn wrthrychol yn erbyn y Fframwaith Arolygu Cyffredin
- defnyddio systemau electronig Estyn ar gyfer rheoli arolygiadau fel bo'r gofyn
- darparu tystiolaeth a fydd yn galluogi arolygwyr i adrodd yn onest, yn deg ac yn ddibynadwy am yr UCD
- cynnal trafodaethau pwrpasol gyda'r arolygydd cofnodol ac arolygwyr eraill
- cydnabod bod angen i arolygwyr arsylwi arfer a siarad â staff, dysgwyr a rhanddeiliaid eraill heb fod rheolwr neu uwch arweinydd yn bresennol
- tynnu sylw arolygwyr at unrhyw bryderon am yr arolygiad mewn modd amserol ac addas trwy'r enwebai neu'r uwch arweinydd
- gweithio gydag arolygwyr i sicrhau cyn lleied o aflonyddwch a straen ag y bo modd trwy gydol yr arolygiad
- sicrhau iechyd a diogelwch yr arolygwyr tra byddant ar safle'r UCD
- cynnal cyfrinachedd cyfarfodydd a chanfyddiadau'r arolygiad hyd nes bod yr adroddiad yn cael ei gyhoeddi'n derfynol

Adeg yr hysbysiad ynghylch yr arolygiad, dylai UCDau adolygu cyfansoddiad y tîm arolygu. Cyfrifoldeb UCDau yw amlygu unrhyw achos canfyddedig neu wirioneddol o wrthdaro buddiannau cyn dechrau eu harolygiad.

Materion iechyd, diogelwch a lles

Bydd arolygwyr yn cynnal arolygiadau yn unol ag arweiniad yr arolygiaeth ar arolygu diogelu. Os byddant yn sylwi ar unrhyw beth sydd yn eu barn nhw yn risg wirioneddol i ddiogelwch staff, ymwelwyr neu ddisgyblion, dylai arolygwyr rybuddio rheolwyr yn yr UCD. Ym mhob achos, dylai arolygwyr wneud nodyn electronig ar wahân o'r bygythiad a'u bod wedi rhoi gwybod i reolwyr amdano. Dylai arolygwyr adrodd ar risgiau amlwg yn gysylltiedig ag iechyd, diogelwch a lles o dan faes arolygu 4 (gofal, cymorth ac arweiniad). Lle bo'r risgiau hyn yn bryder difrifol, dylai arolygwyr gynnwys sylw byr yn nhestun yr adroddiad ac argymhelliad yn yr adroddiad. Bydd Estyn yn anfon llythyr at yr UCD yn gofyn iddynt amlinellu'r modd y byddant yn mynd i'r afael â'r diffyg.

Ymateb i honiad ynghylch diogelu

Os caiff arolygydd wybod am honiad/amheuaeth ynghylch diogelu sy'n ymwneud â phlentyn, unigolyn ifanc neu oedolyn sy'n agored i niwed, dylai ddilyn y gweithdrefnau sydd wedi'u hamlinellu yn fersiwn gyfredol 'Polisi a gweithdrefnau Estyn ar gyfer diogelu', sydd ar gael ar wefan Estyn.

Dull arolygu

Y man cychwyn ar gyfer arolygu yw gwerthusiad yr UCD o'i pherfformiad ei hun, wedi'i ategu gan dystiolaeth berthnasol. Ni fydd arolygwyr yn arolygu pob agwedd ar y gwaith yn fanwl yn ystod arolygiad craidd. Byddant yn cymryd sampl o dystiolaeth i brofi gwerthusiad yr UCD ei hun o'i gwaith.

Y cynnydd a wna disgyblion o'u mannau cychwyn a'r safonau a gyflawnir ganddynt yw mesurau allweddol ansawdd yr addysg y maent wedi'i chael ac effeithiolrwydd arweinyddiaeth a rheolaeth yr UCD. Bydd arolygiadau yn canolbwyntio ar anghenion disgyblion, eu hagweddau at ddysgu a'r effaith a gaiff y ddarpariaeth yn yr UCD ar gefnogi eu cynnydd a'r safonau a gyflawnir ganddynt.

Gall y cyfnod arolygu a nifer yr arolygwyr amrywio yn ôl maint yr UCD.

Bydd pob adroddiad arolygu yn ymdrin â'r holl feysydd arolygu a gofynion adrodd sy'n cael sylw yn y Fframwaith Arolygu Cyffredin.

Byddwn yn cynnal pob arolygiad yn unol â'n Polisi Iaith Gymraeg, sydd ar gael ar wefan yr arolygiaeth, sef www.estyn.llyw.cymru, a chânt eu cefnogi gan arweiniad atodol ar arolygu datblygiad medrau Cymraeg disgyblion.

Yr Ystafell Arolygu Rithwir

Bydd yr arolygiaeth yn defnyddio system electronig o'r enw'r 'Ystafell Arolygu Rithwir' (YAR) ar gyfer rheoli sawl agwedd ar yr arolygiad. System ar y we yw hon sy'n caniatáu i UCDau lwytho gwybodaeth i fyny cyn yr arolygiad a lawrlwytho arweiniad oddi wrth yr arolygiaeth am y broses arolygu. Hefyd, yr YAR yw'r man lle gall athrawon sydd â gofal/penaethiaid ac enwebeion fynd at y cwestiynau sy'n dod i'r amlwg gan yr arolygydd cofnodol ar ddechrau'r arolygiad a'r holiaduron ôl-arolygiad.

Y tîm arolygu

Bydd timau arolygu yn cael eu harwain gan arolygydd cofnodol (AEM neu arolygydd ychwanegol), a bydd aelodau eraill o'r tîm yn cael eu dewis o blith AEM neu arolygwyr ychwanegol. Gallai arolygwyr ychwanegol fod ar secondiad neu dan contract i'r arolygiaeth. Bydd arolygydd cymheiriaid (sef aelod staff o ysgol/UCD arall) ac arolygydd lleig ym mhob tîm hefyd.

Mae'r arolygydd cofnodol yn rheoli'r tîm arolygu, ac ef/hi yw'r pwynt cyswllt cyntaf ar gyfer pawb sy'n gysylltiedig â'r arolygiad.

Byddwn yn gwahodd UCDau i ddewis uwch aelod o staff, o'r enw'r enwebai, i weithio gyda'r tîm arolygu. Yn ymarferol, mae'r rhan fwyaf o UCDau yn derbyn y gwahoddiad, ond nid yw'n ofynnol. Dylai'r enwebai fod â swydd ar lefel ddigon uchel i fod yn gyswllt rhwng yr UCD a'r tîm arolygu ond nid oes angen iddo/iddi fod yn arweinydd yr UCD. Gall UCDau fynd at yr arweiniad i enwebeion ar baratoi ar gyfer yr arolygiad o ddolenni o fewn y ffurflen cyswllt cychwynnol (FfCC), sy'n cael ei llenwi gan y Cydlynnydd Arolygu (CydAr) ac sydd ar gael trwy'r YAR.

Cysylltu â'r UCD a'r awdurdod lleol cyn yr arolygiad

Bydd yr UCD yn cael 15 niwrnod gwaith o rybudd o'r arolygiad. Byddwn yn anfon llythyr i hysbysu'r awdurdod lleol am yr arolygiad ar yr un pryd.

Ar ôl hyn, bydd yr arolygiaeth yn ffonio'r UCD i wneud y trefniadau ar gyfer yr arolygiad. Y cydlynwyr arolygu yn Estyn sy'n cysylltu ag UCDau i ddechrau. Yn ystod y drafodaeth hon, bydd y Cydlynnydd Arolygu:

- yn esbonio diben yr arolygiad ac yn trafod rhaglen amlinellol ar gyfer yr arolygiad
- yn trafod y wybodaeth benodol sydd ei hangen cyn yr arolygiad, gan gynnwys ffurflen hunanwerthuso wedi ei llenwi gan yr ysgol ar ei darpariaeth ar gyfer diogelu, ac yn gwneud y trefniadau ar gyfer ei chael ar ffurf electronig drwy gyfrwng yr Ystafell Arolygu Rithwir
- yn gofyn a oes unrhyw faterion neu risgiau y dylai'r tîm fod yn ymwybodol ohonynt ac yn gofyn am sesiwn frifio gyffredinol ynghylch iechyd a diogelwch ar gyfer y tîm ar ddechrau'r arolygiad
- yn pennu a yw'r UCD yn dymuno cael enwebai, ac os felly, yn cytuno ar rôl yr enwebai ac esbonio'r broses ar gyfer cwblhau arweiniad yr enwebai
- yn trefnu cyfarfod ar ddechrau'r arolygiad gyda'r enwebai i ddarparu briff iechyd a diogelwch ar gyfer y tîm
- yn trefnu cyfarfod ar ddechrau'r arolygiad ar gyfer yr athro â gofal/pennaeth i amlinellu blaenoriaethau ar gyfer gwella'r UCD a'i cham datblygu presennol
- yn darparu dolenni ac arweiniad ar gyfer llenwi holiaduron cyn-arolygiad ar-lein i ddysgwyr, rhieni, staff ac aelodau o'r pwyllgor rheoli
- yn cytuno ar drefniadau ar gyfer trefnu cyfarfod gyda rhieni/gofalwyr
- yn trefnu bod tystiolaeth ategol, gan gynnwys samplau o waith disgyblion, ar gael
- yn sicrhau bod gweithdrefnau cytûn ar gyfer mynd i'r afael ag unrhyw bryderon neu gŵynion a allai godi yn ystod yr arolygiad
- yn trefnu i aelod o'r pwyllgor rheoli gyfarfod ag arolygwyr yn ystod y cyfnod arolygu
- yn gwneud unrhyw drefniadau domestig, er enghraifft ystafell ar gyfer yr arolygwyr, parcio a chysylltiad â'r rhyngwyd

- yn gwneud trefniadau ar gyfer adrodd yn ôl ynghylch canfyddiadau'r arolygiad
- yn cytuno ar y trefniadau ar gyfer llenwi'r holiadur ôl-arolygiad
- yn rhoi gwybod i'r UCD trwy'r ffurflen cyswllt cychwynnol am drefniadau allweddol yr arolygiad

Bydd y Cydlynnydd Arolygu yn gofyn am y wybodaeth ganlynol gan yr UCD trwy'r Ystafell Arolygu Rithwir cyn gynted ag y bo modd yn dilyn yr hysbysiad ffurfiol o'r arolygiad:

- gwybodaeth allweddol am gefndir yr UCD
- copi o gynllun datblygu neu gynllun gwella diweddaraf yr UCD
- manylion am amserlenni'r UCD ar gyfer cyfnod yr arolygiad

Os yw'r arolygiad yn cael ei gynnal yn gynnar yn y flwyddyn UCD, gallai'r arolygiaeth ofyn i'r UCD ddarparu samplau o waith disgyblion o'r flwyddyn flaenorol yn ystod yr ymweliad arolygu, lle y bo'n bosibl.

Pan fyddwn yn rhoi gwybod i UCDau am yr arolygiad, byddant yn cael gwybodaeth am sut i gynnal holiadur cyn-arolygu cyfrinachol ar-lein i ddisgyblion a phob rhiant/gofalwr. Hefyd, bydd Estyn yn darparu holiadur ar-lein cyn-arolygiad ar gyfer aelodau o'r pwyllgor rheoli a'r holl staff addysgu a staff cymorth sy'n cael eu cyflogi'n uniongyrchol gan yr awdurdod lleol i weithio yn yr UCD. Bydd canlyniadau'r holiaduron cyn-arolygu yn llunio rhan o'r dystiolaeth cyn-arolygiad ac yn helpu arolygwyr i lunio cwestiynau datblygol i ymchwilio iddynt.

Yn ystod yr arolygiad, gallai arolygwyr gyfnewid â charfan o ddisgyblion sydd â rolau arwain neu gynrychioliadol, grwpiau penodol eraill o ddisgyblion a charfan o staff addysgu a/neu staff cymorth fel rhan o'u proses i gasglu tystiolaeth.

Rydym yn hysbysu'r awdurdod lleol am yr arolygiad pan fyddwn yn hysbysu'r UCD. Pan fyddwn yn cysylltu â'r awdurdod lleol, byddwn yn gofyn am friff ar yr UCD. Dylai hwn roi manylion byr am ansawdd perfformiad, darpariaeth ac arweinyddiaeth yr UCD. Gall fod ar ffurf adroddiad categoreiddio diweddaraf yr UCD, lle y bo'n briodol.

Cynllunio'r arolygiad a pharatoi'r tîm

Gan ystyried blaenoriaethau a nodwyd yr UCD ac unrhyw wybodaeth sydd eisoes ym meddiant yr arolygiaeth, bydd yr arolygydd cofnodol yn cynllunio'r arolygiad ac yn dyrannu cyfrifoldebau i aelodau o'r tîm arolygu.

Mae arolygiadau'n cynnwys arsylwi addysgu, gan gynnwys teithiau dysgu a chraffu ar waith disgyblion. Rydym yn gofyn i UCDau roi cynllun llawn o'r holl weithgareddau y bwriedir eu cynnal yn ystod wythnos yr arolygiad yn yr YAR. Ar sail y wybodaeth sy'n dod i law, bydd yr arolygydd cofnodol yn cynllunio'r arsylwadau dysgu ac addysgu, y teithiau dysgu a chraffu ar waith disgyblion. Bydd y gweithgareddau hyn yn adlewyrchu ystod gwaith yr UCD ac yn cynorthwyo ag ymchwilio i gwestiynau datblygol a meysydd diddordeb y mae gwaith arolygu cychwynnol a chyfredol yr arolygwyr yn eu hawgrymu.

Yn ystod yr arolygiad

Y cyfarfod tîm cychwynnol

Yng nghyfarfod cychwynnol y tîm arolygu, dylai'r UCD roi briff iechyd a diogelwch. Dylai'r athro â gofal/pennaeth ddarparu datganiad sefyllfa byr ar flaenoriaethau strategol yr UCD a'i cham datblygu presennol. Ar ôl hynny, dylai'r tîm drafod ag uwch arweinwyr y blaenoriaethau gwella a nodwyd gan yr UCD a'r cynnydd y mae'n ei wneud yn ei gwaith gwella. Bydd yr Arolygydd Cofnodol yn cadarnhau'r trefniadau hyn gyda'r athro â gofal/pennaeth yn ystod yr alwad ffôn cyn yr arolygiad.

Bydd arolygwyr yn dethol, profi a dilysu blaenoriaethau'r UCD ei hun a'i gwerthusiadau o'i chryfderau a'i meysydd i'w datblygu. Bydd y trafodaethau hefyd yn ystyried y dystiolaeth y mae angen i arolygwyr ei hadolygu. Bydd hyn yn cynnwys arsylwadau, gan gynnwys teithiau dysgu, samplu gwaith disgyblion a chyfweliadau â disgyblion, staff, aelodau o'r pwyllgor rheoli a rhanddeiliaid eraill.

Casglu ac adolygu tystiolaeth arolygu

Bydd y tîm yn cynllunio'r arolygiad fel y gallant fynd i'r afael â'r gofynion adrodd yn y pum maes arolygu. Bydd y tîm yn sicrhau bod ganddynt ddigon o amser i adolygu'r dystiolaeth allweddol sydd ei hangen arnynt i lunio'u barnau. Dyma'r prif fathau o dystiolaeth:

- samplau o waith disgyblion
- trafodaethau gyda disgyblion, staff, arweinwyr a rheolwyr, aelodau o'r pwyllgor rheoli ac eraill
- arsylwi addysgu a gweithgareddau eraill, gan gynnwys tystiolaeth a gasglwyd trwy deithiau dysgu
- ymatebion i holiaduron cyn-arolygu gan ddisgyblion, rhieni/gofalwyr, aelodau o'r pwyllgor rheoli, staff addysgu a staff cymorth
- tystiolaeth ddogfennol, gan gynnwys gwybodaeth am berfformiad a chynnydd disgyblion
- gwybodaeth gan yr awdurdod lleol/y consortiwm rhanbarthol

Bydd arsylwadau uniongyrchol o waith disgyblion yn cael eu defnyddio gan y tîm lle bynnag y bo modd i gasglu tystiolaeth i ategu eu barnau. Gall arolygwyr ddewis sampl ychwanegol o waith disgyblion, os bydd angen, i ymestyn eu hymchwiliad mewn agwedd benodol.

Bydd arolygwyr yn ymgymryd ag amrywiaeth o weithgareddau i gasglu tystiolaeth ar gyfer eu gwerthusiad o gynnydd disgyblion ac ansawdd darpariaeth yr UCD. Gall hyn gynnwys teithiau dysgu, pan fydd arolygwyr yn symud yn gymharol gyflym drwy nifer o ddosbarthiadau yn bwrw golwg ar agwedd benodol ar ddarpariaeth yr UCD, cael sgysiau â disgyblion dethol am eu gwaith, a chynnal trafodaethau ag athrawon unigol am ddysgu'r disgyblion yn eu dosbarthiadau, a'r modd y maent yn cynllunio gwaith i fodloni eu hanghenion. Yn ogystal, gallant gynnal arsylwadau hwy o ystafelloedd dosbarth.

Mae llais y dysgwr yn ffynhonnell allweddol o dystiolaeth ar gyfer arolygwyr. Bydd trafodaethau gyda disgyblion yn gyfle i archwilio'u gwybodaeth a'u dealltwriaeth o'u gwaith. Bydd hefyd yn helpu arolygwyr i bwyso a mesur pa mor dda y mae'r UCD yn cefnogi disgyblion ac yn cyfrannu at eu cynnydd a'u lles.

Dylai UCDau drefnu bod gwybodaeth ar gael i'r tîm arolygu am y safonau a gyflawnir gan ddisgyblion, yn enwedig canlyniadau unrhyw brofion sgrinio ac asesiadau cychwynnol eraill. Bydd hyn yn helpu arolygwyr i farnu cynnydd disgyblion er mwyn llunio safbwynt am y safonau y mae disgyblion yn eu cyflawni o'i gymharu â mannau cychwyn a'r ffordd y mae athrawon yn defnyddio'r wybodaeth o asesiadau i ddylanwadu ar eu cynllunio a'u gwersi.

Bydd angen i'r tîm ystyried safbwyntiau rhanddeiliaid am yr UCD a phrofi dilysrwydd y safbwyntiau hynny yn ystod yr arolygiad.

Pan nad yr athro sydd â gofal/y pennaeth yw'r enwebai, mae'n bwysig bod yr arolygydd cofnodol yn cynnal cyfarfod dyddiol byr gyda'r athro sydd â gofal/y pennaeth i egluro materion arolygu a chanfyddiadau bras y tîm arolygu sy'n dod i'r amlwg.

Cofnodi tystiolaeth arolygu

Bydd arolygwyr yn defnyddio amrywiol ffurflenni i gofnodi a choladu eu canfyddiadau a'u barnau. Lle bynnag y bo'n bosibl, bydd arolygwyr yn llenwi eu ffurflenni yn electronig fel rhan o system electronig Estyn ar gyfer casglu, coladu a chofnodi canfyddiadau arolygu.

Cyfarfodydd tîm

Prif ddiben cyfarfodydd tîm yw llunio safbwynt corfforaethol, cywir, dibynadwy a dilys am safonau ac ansawdd y ddarpariaeth a'r arweinyddiaeth. Bydd cyfarfodydd yn cynnig cyfleoedd i arolygwyr:

- brofi'r barnau yn hunanwerthusiad yr UCD
- trafod materion sy'n dod i'r amlwg
- datrys cwestiynau a materion cyn-arolygiad
- nodi unrhyw fylchau yn sail y dystiolaeth
- ystyried prif ganfyddiadau'r arolygiad ac unrhyw argymhellion

Deialog broffesiynol

Ar ddiwedd sesiwn arsylwi gwers, dylai arolygwyr gynnal deialog broffesiynol fer gyda'r aelod staff ar y gwaith a welwyd. Mewn rhai achosion, efallai y bydd angen cynnal y drafodaeth hon yn ddiweddarach yn ystod yr arolygiad.

Dylai prif ffocws y drafodaeth fod ar y disgyblion, y cynnydd a wnaed ganddynt yn ystod y wers a'r safonau a gyflawnwyd. Dylai'r arolygydd bwysleisio mai barnau dros dro sy'n dod yw'r amlwg yw'r rhain ar un agwedd ar sail y dystiolaeth, ac y gellir diwygio'r holl farnau, ar ôl myfyrio arnynt, ar ôl craffu ar waith disgyblion neu siarad â disgyblion, neu o ganlyniad i safoni o fewn y tîm. Dylai arolygwyr geisio canolbwyntio ar unrhyw gryfderau neu feysydd i'w datblygu o ran y gwaith penodol a welwyd.

O ganlyniad i natur teithiau dysgu, sydd â ffocws craff, a lledaenu'r gweithgarwch ar draws nifer o wersi/dosbarthiadau mewn cyfnod cymharol fyr, ni fydd modd i arolygwyr gynnig deialog broffesiynol i athrawon unigol ar ôl gweithgarwch taith ddysgu.

Adborth ffurfiol

Ar ddiwedd y rhan ar y safle o'r arolygiad, bydd y tîm yn rhoi adborth llafar i arweinwyr a rheolwyr. Dylai'r UCD wahodd cynrychiolwyr o'r pwyllgor rheoli a'r awdurdod lleol neu'r consortiwm rhanbarthol i'r cyfarfod. Dylai'r adborth ganolbwyntio ar y prif farnau ar gyfer pob un o'r pum maes arolygu, a'r rhesymau dros ddyfarnu'r barnau hyn.

Mae'r cyfarfod adborth yn rhoi cyfle i arweinwyr a rheolwyr glywed y barnau a myfyrio arnynt. Dylai'r adborth ganolbwyntio ar y cryfderau a'r meysydd i'w gwella a'r ffactorau sy'n cyfrannu atynt. Dylai'r arolygydd cofnodol esbonio i'r UCD y gellir codi materion a'u trafod, gellir cywiro materion ffeithiol a gellir egluro barnau, ond na ellir trafod y barnau eu hunain.

Yn ystod pob arolygiad craidd, bydd y tîm arolygu yn ystyried a oes angen unrhyw weithgarwch dilynol ar yr UCD. Dylai'r arolygydd cofnodol roi gwybod i'r UCD os oes angen unrhyw weithgarwch dilynol.

Yn ystod yr arolygiad, bydd y tîm hefyd yn ystyried a oes yna unrhyw arfer effeithiol yn yr UCD y mae'n werth i ysgolion/UCDau eraill ei hystyried. Yn yr achos hwn, bydd yr arolygydd cofnodol yn gofyn i'r UCD baratoi astudiaeth (neu astudiaethau) achos i'w lledaenu ar wefan Estyn.

Mae'r holl farnau yn ystod arolygiad yn rhai dros dro ac yn amodol ar gael eu safoni a'u dilysu gan PAEM. Maent yn gyfrinachol i staff a phwyllgor rheoli'r UCD. Ni ddylid eu cyfleu y tu hwnt i'r grŵp hwn, gan gynnwys trwy gyfryngau cymdeithasol, hyd nes i Estyn gyhoeddi'r adroddiad ar ei wefan.

Cwynion am y dull o gynnal yr arolygiad

Os bydd unrhyw faterion yn codi ynglŷn â'r dull o gynnal yr arolygiad yn gyffredinol neu ymddygiad arolygwyr unigol, yna dylai'r UCD, trwy'r enwebai, godi'r materion hyn gyda'r arolygydd cofnodol yn uniongyrchol, a chyn gynted ag y bo modd. Ni ddylai'r UCD aros tan ar ôl yr arolygiad, ond dylai godi unrhyw faterion yn ystod yr arolygiad ar y safle. Mae materion yn aml yn codi o ganlyniad i gamddealltwriaeth, ac fel arfer, gellir datrys y rhain yn gyflym ac yn foddhaol yn yr UCD yn fuan wedi iddynt ddigwydd.

Ceir arweiniad i ddarparwyr ynglŷn â gweithdrefnau cwyno Estyn ar wefan Estyn.

Ar ôl yr arolygiad

Yr adroddiad arolygu

Mae'r arolygydd cofnodol yn gyfrifol am lunio adroddiad arolygu terfynol sy'n glir i gynulleidfa leyg ac yn ddefnyddiol i'r UCD.

Pan fyddant yn ysgrifennu adroddiadau, dylai arolygwyr ystyried arweiniad ysgrifennu Estyn sydd ar gael ar ei wefan, sef www.estyn.llyw.cymru.

Byddwn yn cyhoeddi adroddiadau yn ddwyieithog lle mae UCDau wedi gofyn am hyn yn unol â Pholisi Iaith Gymraeg Estyn.

Rydym yn seilio strwythur yr adroddiad arolygu ar fframwaith arolygu cyffredin a bydd yr adroddiad ar y ffurf ganlynol:

Ynglŷn â'r UCD

Crynodeb

Argymhellion

Beth sy'n digwydd nesaf

Prif ganfyddiadau

- 1 Safonau
- 2 Lles ac agweddau at ddysgu
- 3 Addysgu a phrofiadau dysgu
- 4 Gofal, cymorth ac arweiniad
- 5 Arweinyddiaeth a rheolaeth

Sail dystiolaeth yr arolygiad

Byddwn yn llunio'r adroddiad o fewn graddfeydd amser statudol neu raddfeydd amser cytûn ar gyfer y sector.

Y gwiriad cywirdeb ffeithiol

Bydd yr arolygiaeth yn rhoi drafft hwyr o'r adroddiad i'r UCD er mwyn helpu i wirio cywirdeb ffeithiol y cynnwys. Gan amlaf, bydd gan yr UCD bum niwrnod gwaith i ystyried yr adroddiad drafft a nodi unrhyw gamgymeriadau ffeithiol.

Mae'r gwiriad cywirdeb ffeithiol yn canolbwyntio ar ddatrys unrhyw anghywirdeb ffeithiol yn yr adroddiad arolygu. Nid yw'n canolbwyntio ar y canfyddiadau na'r barnau. Ceir arweiniad pellach i ddarparwyr ar natur a chwmpas y gwiriad cywirdeb ffeithiol ar wefan Estyn.

Dylai'r UCD godi unrhyw gŵynion am y dull o gynnal yr arolygiad yn ystod yr arolygiad ar y safle. Fodd bynnag, os bydd yr UCD yn parhau i fod â chwynion heb eu datrys am y dull o gynnal yr arolygiad ar ôl diwedd yr arolygiad ar y safle, yna dylai gyfeirio at weithdrefnau Estyn ar gyfer trin cwynion ar wefan Estyn. Mae'r gweithdrefnau'n canolbwyntio ar y dull o gynnal yr arolygiad, ac nid ar y canfyddiadau na'r barnau a luniwyd gan y tîm arolygu.

Sicrhau ansawdd arolygiadau

Mae'r arolygiaeth wedi ymrwymo i:

- ddewis, hyfforddi, briffio, cefnogi a defnyddio arolygwyr yn effeithiol, gan gynnwys arolygwyr cymheiriaid ac arolygwyr lleyg
- hyfforddiant, briffio a chymorth effeithiol i alluogi'r enwebai i ymgymryd â rôl weithredol
- deialog reolaidd gyda'r athro sydd â gofal/y pennaeth yn ystod arolygiad

- meini prawf a systemau cofnodi sy'n cydymffurfio â'r Fframwaith Arolygu Cyffredin a'r arweiniad
- adolygu a dadansoddi tystiolaeth yn ofalus
- adborth llafar diamwys ar ganfyddiadau'r tîm, a barnau ar gyfer pob maes arolygu
- adroddiadau clir, cywir ac wedi'u cyflwyno'n dda

Fel rhan o'i gweithdrefnau sicrhau ansawdd, mae'r arolygiaeth yn gwahodd UCDau i lenwi holiadur ôl-arolygiad (HOA). Bydd yr holiadur ar gael i UCDau yn yr YAR. Dylai UCDau lenwi rhan gyntaf yr holiadur ar unwaith yn dilyn yr arolygiad ar y safle, a'i gyflwyno'n electronig i Estyn drwy system yr YAR. Gall UCDau lenwi ail ran yr holiadur yn dilyn cyhoeddi'r adroddiad arolygu, eto drwy system yr YAR.

Dylai UCDau godi unrhyw bryderon am y ffordd y cynhaliwyd arolygiad yn ystod yr arolygiad cyn gynted â phosibl gyda'r arolygydd cofnodol.

Yr arolygydd cofnodol fydd yn sicrhau ansawdd yr arolygiad yn y lle cyntaf. Bydd yr arolygiaeth yn sicrhau ansawdd sampl o arolygiadau ar y safle a bydd yn sicrhau ansawdd pob adroddiad arolygu cyn eu cyhoeddi ar wefan Estyn.

Mae trefniadau Estyn ar gyfer sicrhau ansawdd arolygiadau a'r trefniadau ar gyfer delio â chwynion ar gael ar wefan yr arolygiaeth, sef www.estyn.llyw.cymru.

Rhan 2: Meysydd arolygu a gofynion adrodd

Mae'r arweiniad sy'n dilyn yn amlinellu'r modd y dylai arolygwyr ymdrin ag adrannau amrywiol yr adroddiad arolygu a'r hyn y mae angen iddynt ei ystyried wrth werthuso pum maes arolygu'r fframwaith arolygu cyffredin.

Y Fframwaith Arolygu Cyffredin

Mae pum maes arolygu'r fframwaith arolygu cyffredin wedi'u hamlinellu isod.

Mae pob maes arolygu'n cynnwys gofynion adrodd, sef yr agweddau y mae'n rhaid i'r tîm arolygu eu cwmpasu wrth adrodd ar bob UCD.

Y Fframwaith Arolygu Cyffredin

1 – Safonau

- 1.1 Safonau a chynnydd cyffredinol
- 1.2 Safonau a chynnydd grwpiau penodol
- 1.3 Safonau a chynnydd mewn medrau

2 – Lles ac agweddau at ddysgu

- 2.1 Lles
- 2.2 Agweddau at ddysgu

3 – Addysgu a phrofiadau dysgu

- 3.1 Ansawdd yr addysgu
- 3.2 Ehangder, cydbwysedd a phriodoldeb y cwricwlwm
- 3.3 Darpariaeth ar gyfer medrau

4 – Gofal, cymorth ac arweiniad

- 4.1 Orlhain, monitro a darparu cymorth dysgu
- 4.2 Datblygiad personol
- 4.3 Diogelu

5 – Arweinyddiaeth a rheolaeth

- 5.1 Ansawdd ac effeithiolrwydd arweinwyr a rheolwyr
- 5.2 Prosesau hunanwerthuso a chynllunio gwelliant
- 5.3 Datblygiad proffesiynol
- 5.4 Defnyddio adnoddau

Llunio barnau

Bydd y tîm arolygu yn rhoi barn ar gyfer pob maes arolygu, gan ddefnyddio'r raddfa bedwar pwynt isod.

Rhagorol – Perfformiad ac arferion cryf iawn, cynaledig

Da – Nodweddion cryf, er y gall fod angen gwella mân agweddau

Digonol ac angen gwelliant – Cryfderau'n gorbwyso gwendidau, ond agweddau pwysig y mae angen eu gwella

Anfoddhaol ac angen gwelliant ar frys – Gwendidau pwysig yn gorbwyso cryfderau

Bydd arolygwyr yn llunio'u barnau drwy ystyried a phwyso a mesur pwysigrwydd y cryfderau a'r gwendidau ym mhob maes arolygu. Bydd yr adroddiad ar bob maes arolygu yn adlewyrchu a chefnogi'r farn berthnasol.

Daw gwendidau'n bwysig pan fyddant yn cael effaith arwyddocaol ar safonau a/neu les. Bydd cryfderau yn aml i'w gweld pan geir agweddau pwysig y mae angen eu gwella. Fodd bynnag, pan geir agweddau pwysig y mae angen eu gwella, y farn briodol fel arfer fydd 'Digonol ac angen gwelliant', neu 'Anfoddhaol ac angen gwelliant ar frys'.

Pan fydd UCDau yn cael 'Anfoddhaol ac angen gwelliant ar frys' ar gyfer un maes arolygu neu fwy, bydd angen lefel statudol o weithgarwch dilynol (gwelliant sylweddol neu fesurau arbennig) ar yr UCD gan amlaf. Ceir rhagor o arweiniad ar natur gweithgarwch dilynol ar wefan Estyn, sef Arweiniad dilynol i ysgolion ac arolygwyr.

Bydd arolygwyr bob amser yn cynnwys gwerthusiadau clir mewn perthynas â'r gofynion adrodd ym mhob maes arolygu. Hefyd, byddant yn ystyried pob agwedd ar y gofynion adrodd hyn fel y'u hamlinellir yn y llawlyfr arweiniad arolygu. Fodd bynnag, gall yr hyn y mae arolygwyr yn adrodd arno ym mhob gofyniad adrodd

amrywio yn ôl arwyddocâd cymharol yr hyn y maent yn ei ddarganfod ym mhob ysgol.

Gall arolygwyr adrodd 'trwy eithriad'. Ystyr hyn yw y gallant adrodd ar rai agweddau pan fydd cryfderau penodol neu wendidau arwyddocaol yn unig. Er enghraifft, bydd arolygwyr bob amser yn ystyried y dystiolaeth yn gysylltiedig â'r adroddiadau blynyddol mae ysgolion yn eu darparu i rieni, ar gynnydd a chyrhaeddiad disgyblion. Fodd bynnag, gall arolygwyr adrodd ar y rhain 'trwy eithriad', h.y. pan fyddant yn arbennig o gadarn neu'n arwyddocaol o wan. Pan fydd yr adroddiadau blynyddol yn bodloni gofynion ac yn debyg i'r adroddiadau blynyddol arferol y mae arolygwyr yn eu gweld yn aml, yna mae'n bosibl na fydd yr adroddiad arolygu'n cynnwys sylw gwerthusol amdanynt gan nad ydynt yn arbennig o gryf nac yn arwyddocaol o wan.

Trwy roi barnau a chanfyddiadau clir ar bob maes arolygu, bydd yr adroddiadau'n cynorthwyo'r Prif Arolygydd i fodloni gofynion Deddf Addysg 2005, yn enwedig mewn perthynas ag adrodd ar y canlynol:

- ansawdd yr addysg a ddarperir gan ysgolion yng Nghymru
- i ba raddau mae'r addysg honno'n bodloni anghenion ystod y disgyblion
- y safonau addysgol a gyflawnir
- ansawdd arweinyddiaeth a rheolaeth ysgolion, gan gynnwys a yw'r adnoddau ariannol a ddarperir yn cael eu rheoli'n effeithlon
- datblygiad ysbrydol, moesol, cymdeithasol a diwylliannol disgyblion
- cyfraniad ysgolion at les eu disgyblion

Er mwyn bodloni gofynion arolygu eraill, bydd adroddiadau'n cynnwys gwerthusiadau clir o drefniadau'r ysgol ar gyfer diogelu ac ar gyfer disgyblion yn yfed a bwyta'n iach hefyd.

Ynglŷn â'r UCD

Dylai'r adran hon o'r adroddiad fod yn fyr a dylai gynnwys gwybodaeth gefndir ffeithiol am yr UCD. Ni ddylai'r adran gynnwys unrhyw werthusiad o'r UCD na'i darpariaeth. Gan amlaf, bydd yr arolygydd cofnodol yn cytuno ar gynnwys yr adran hon gyda'r UCD yn ystod yr arolygiad ac yn ystod gwiriad ffeithiol yr UCD o'r adroddiad drafft cyn ei gyhoeddi. Pan fydd anghytuno ynglŷn â chynnwys yr adran hon, yr arolygydd cofnodol fydd yn gwneud y penderfyniad terfynol ynglŷn â beth i'w gynnwys yn yr adroddiad.

Bydd yr adran hon yn cynnwys gwybodaeth fras am y canlynol:

- maint, natur a lleoliad yr UCD
- cefndir ac amgylchiadau'r disgyblion, fel y gyfran sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim
- cefndir ieithyddol y disgyblion
- unrhyw newidiadau pwysig ers yr arolygiad diwethaf
- unrhyw ffactorau perthnasol eraill, fel cyfran y disgyblion ag anghenion addysgol arbennig neu'r graddau y mae disgyblion yn gadael yr ysgol neu'n ymuno â'r ysgol yn ystod y flwyddyn academaidd
- dyddiad penodi'r athro sydd â gofal/y pennaeth

- mis/blwyddyn yr arolygiad blaenorol o'r UCD

Os yw UCD yn UCD gwella ansawdd, arloesedd neu ddysgu proffesiynol ar hyn o bryd, dylai'r arolygydd cofnodol gynnwys y datganiad isod. Mae hyn yn dangos cyfranogiad yr UCD mewn diwygio addysg, ond nid yw gyfwerth â datganiad ar ansawdd gwaith yr UCD:

'Mae'r UCD yn gweithio gyda Llywodraeth Cymru ac ysgolion eraill ar hyn o bryd i fwrw ymlaen â datblygiadau'n ymwneud â diwygio addysg yng Nghymru.'

Os yw UCD yn UCD arloesi, ond nid yw'n derbyn cyllid yn gysylltiedig â'r gwaith hwn mwyach, dylai'r arolygydd cofnodol gynnwys y datganiad isod. Eto, mae hyn yn dangos cyfranogiad yr UCD mewn diwygio addysg, ond nid yw gyfwerth â datganiad ar ansawdd gwaith yr UCD: 'Tan yn ddiweddar, roedd yr UCD yn gweithio gyda Llywodraeth Cymru ac ysgolion eraill i fwrw ymlaen â datblygiadau'n ymwneud â diwygio addysg yng Nghymru.'

Crynodeb

Bydd yr adran hon o'r adroddiad yn cynnwys datganiad cryno byr (100-200 gair, fel arfer) ar ganfyddiadau'r arolygiad.

Dylai'r crynodeb adrodd ar y cryfderau allweddol ac unrhyw agweddau pwysig neu wendidau y mae angen eu gwella. Dylai fod yn gyson â'r canfyddiadau yng nghorff yr adroddiad. Ni ddylai gynnwys un farn drosfwaol ar yr UCD gyfan.

Argymhellion

Dylai'r argymhellion roi syniad clir a phenodol i'r UCD o'r meysydd i'w gwella y bydd angen iddi fynd i'r afael â nhw. Dylai arolygwyr ysgrifennu'r argymhellion yn nhrefn blaenoriaeth. Dylai'r argymhellion ddeillio o'r prif farnau yn y meysydd arolygu a dylent ddarparu sylfaen glir ac ymarferol y gall yr UCD weithredu arni.

Beth sy'n digwydd nesaf?

Bydd yr adran hon o'r adroddiad yn amlinellu'r hyn y mae angen i'r UCD ei wneud ar ôl yr arolygiad. Ym mhob achos, bydd angen i'r UCD ymateb i'r argymhellion trwy roi'r camau gweithredu sydd eu hangen ar waith i wneud y gwelliannau a nodwyd gan y tîm arolygu. Bydd yr adroddiad hefyd yn dangos a yw Estyn wedi gofyn i'r UCD ddarparu astudiaeth achos mewn perthynas ag unrhyw agwedd(au) ar ei gwaith. Bydd yr adroddiad yn datgan p'un a oes angen unrhyw lefel o weithgarwch dilynol gan Estyn ar yr UCD.

Meysydd arolygu

Ar gyfer pob maes arolygu, rhoddir arweiniad ar ei gynnwys a'r ystyriaethau y dylai arolygwyr eu cadw mewn cof wrth ei werthuso.

O fewn pob maes arolygu, gall yr arolygydd cofnodol adrodd ar yr agweddau yn y drefn yr ymddangosant yn y llawlyfr neu gallant ddewis rhoi'r agweddau mewn trefn

wahanol er mwyn adlewyrchu eu canfyddiadau. Er enghraifft, ym Maes Arolygu 1 - Safonau, gallant ddechrau gyda safonau a chynnydd o ran medrau, yna grwpiau penodol a safonau, a chynnydd cyffredinol ar y diwedd. Ym Maes Arolygu 3 – addysgu a phrofiadau dysgu, gallent ddechrau â'r cwricwlwm ac wedyn addysgu os yw hyn yn gwneud canfyddiadau'r tîm yn gliriach.

Dylai'r adroddiad ar bob maes arolygu fod rhwng 250 a 700 gair fel arfer.

Mae arweiniad atodol ar arolygu agweddau amrywiol ar waith ysgolion/UCDau ar gael ar wefan Estyn: <https://www.estyn.llyw.cymru/arolygu/arweiniad-atodol>.

1 Safonau

1.1 Safonau a chynnydd yn gyffredinol

Dylai arolygwyr werthuso'r safonau y mae disgyblion yn eu cyflawni yn gyffredinol a barnu a yw'r rhain yn briodol i oedran a gallu'r disgyblion. Dylai arolygwyr ystyried cynnydd disgyblion, yn enwedig eu cynnydd ers dechrau'r UCD, o un cyfnod i'r llall, ac yn ystod y flwyddyn ysgol.

Dylai arolygwyr seilio eu gwerthusiadau o gyflawniad a chynnydd disgyblion ar ganlyniadau arsylwadau gwersi, teithiau dysgu, craffu ar waith disgyblion a thrafodaethau â disgyblion. Dylai arolygwyr werthuso pa mor dda y mae disgyblion yn adalw dysgu blaenorol, yn datblygu medrau meddwl, yn ennill gwybodaeth, dealltwriaeth a medrau newydd, ac yn cymhwyso'r rhain i sefyllfaoedd newydd.

Dylai arolygwyr fod yn ymwybodol na fydd hi bob amser yn bosibl nac yn briodol cymharu canlyniadau cyrhaeddiad disgyblion mewn UCDau â chanlyniadau ysgolion ac UCDau eraill. Fodd bynnag, mae'n bwysig ffurfio barn ar i ba raddau y mae disgyblion yn cyflawni eu potensial fel dysgwyr. Dylai arolygwyr ystyried cyflawniadau a chyraeddiadau disgyblion yn erbyn data gwaelodlin.

Dylai arolygwyr ystyried p'un a yw disgyblion yn gwneud cymaint o gynnydd ag y gallent o ystyried eu manau cychwyn a'u hoedran a'u gallu. Er enghraifft, dylai arolygwyr ystyried pa mor dda y mae disgyblion â medrau mwy datblygedig yn cyflawni, a'r graddau y mae'r gwaith a wnânt yn eu hymestyn yn llawn i gyflawni cystal ag y gallent.

Dylai barnau am gyflawniad ar gyfer disgyblion ag anghenion addysgol arbennig ystyried eu cyflawniadau mewn perthynas â nodau dysgu cytûn.

Dylai arolygwyr ystyried tystiolaeth yng nghynlluniau addysg unigol (CAUau) disgyblion wrth lunio barn ar gyfradd y cynnydd a wna disgyblion.

Bydd arolygwyr yn ystyried nifer ac ystod y cymwysterau achrededig a gyflawnir gan ddysgwyr, a ph'un a yw hyn yn cyd-fynd â'u gallu.

Dylai arolygwyr ystyried a yw disgyblion yn symud ymlaen i gyrsiau, hyfforddiant, cyflogaeth neu ddarpariaeth arbenigol sy'n briodol i'w gallu, eu diddordebau a'u perfformiad blaenorol. Dylent ystyried cyfran yr ymadawyr UCD nad ydynt mewn cyflogaeth neu nad ydynt yn ymgymryd ag addysg a hyfforddiant (NACH).

1.2 Safonau a chynnydd grwpiau penodol

Pan fo modd mewn UCDau, dylai arolygwyr werthuso cynnydd grwpiau penodol o ddisgyblion, er enghraifft disgyblion sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim, bechgyn a merched, disgyblion â Saesneg yn iaith ychwanegol iddynt (SIY), disgyblion sydd ag amserlenni llai neu ddisgyblion sy'n derbyn addysg oddi ar y safle yn rheolaidd, a disgyblion o grwpiau lleiafrifoedd ethnig. Fodd bynnag, o ganlyniad i garfanau bach a gwahanol anghenion disgyblion unigol, ni fydd hyn bob amser yn briodol.

Yn achos disgyblion ag anghenion addysgol arbennig, dylai barnau am gyflawniad ystyried gwybodaeth am eu hanghenion a'u galluoedd unigol. Dylai arolygwyr ystyried cyfradd cynnydd y disgyblion hyn mewn perthynas â'u targedau a'u mannau cychwyn unigol. Dylai arolygwyr edrych hefyd ar gynnydd disgyblion â medrau cymharol wan nad ydynt yn cael cymorth ar gyfer anghenion addysgol arbennig.

Hefyd, dylai arolygwyr ystyried a yw grwpiau penodol o ddisgyblion yn gwneud cymaint o gynnydd ag y gallent mewn perthynas â'u mannau cychwyn a'u hoedran a'u gallu. Er enghraifft, dylai arolygwyr ystyried pa mor dda y mae disgyblion â medrau mwy datblygedig yn cyflawni a'r graddau y mae'r gwaith a wnânt yn eu hystem yn llawn i gyflawni cystal ag y gallent.

1.3 Safonau a chynnydd o ran medrau

Dylai arolygwyr werthuso i ba raddau y mae disgyblion yn datblygu'r medrau gofynnol i fanteisio ar y cwricwlwm cyfan a dysgu'n effeithiol.

Dylai arolygwyr adrodd yn glir ar safonau disgyblion ym mhob un o'r medrau canlynol: siarad a gwrando, darllen ac ysgrifennu (yn Gymraeg/Saesneg), rhifedd a TGCh. Dylai arolygwyr ystyried cynnydd disgyblion mewn perthynas â'r fframweithiau cenedlaethol ar gyfer llythrennedd a rhifedd. Wrth arolygu medrau, dylai'r ffocws fod ar ba un a yw disgyblion yn meddu ar y medrau gofynnol mewn llythrennedd (Cymraeg/Saesneg), rhifedd a TGCh, ac ar ba mor dda y maent yn defnyddio'r medrau hyn yn briodol yn eu gwaith ar draws y cwricwlwm, a'r tu allan i'r ystafell ddosbarth.

Dylai arolygwyr farnu safonau mewn medrau ar sail tystiolaeth uniongyrchol, er enghraifft o arsylwi disgyblion mewn gwersi, teithiau dysgu, craffu ar waith disgyblion a thrafodaethau â disgyblion. Bydd arsylwi'n ofalus ar ddisgyblion mewn gwersi a siarad â disgyblion yn darparu tystiolaeth o'u medrau siarad a gwrando, eu medrau rhifedd a'u gallu i feddwl. Bydd craffu ar waith yn darparu tystiolaeth o ba mor dda y gall disgyblion ysgrifennu'n glir a deall yr hyn y maent yn ei ddarllen, pa mor dda y gallant ddefnyddio eu medrau rhifedd ar lefelau priodol mewn amrywiaeth o bynciau ac a ydynt yn caffael amrywiaeth ddefnyddiol o fedrau a gwybodaeth mewn TGCh.

Dylai arolygwyr ystyried i ba raddau y mae lefel medrau cyfathrebu a medrau meddwl disgyblion yn cefnogi neu'n rhwystro'u cynnydd mewn rhyngweithio yn yr ystafell ddosbarth, gydag athrawon a chyda disgyblion eraill. Dylent ystyried pa mor dda y mae disgyblion yn datblygu eu creadigrwydd a'u medrau corfforol, er enghraifft trwy chwarae a dysgu gweithredol yn yr ystafell ddosbarth a thu allan, a pha mor fentrus ydynt.

Wrth lunio barn gyffredinol ar ddatblygiad Cymraeg disgyblion, dylai arolygwyr ystyried cefndir ieithyddol disgyblion, a chyd-destun yr UCD. Dylent ystyried safonau disgyblion mewn Cymraeg o'i gymharu â'u cyrhaeddiad blaenorol yn yr UCD. Dylai arolygwyr ystyried y cynnydd a wna disgyblion o ran datblygu eu medrau Cymraeg ar draws y cwricwlwm ac o gwmpas yr UCD.

2 Lles ac agweddau at ddysgu

2.1 Lles

Dylai arolygwyr ystyried i ba raddau y mae disgyblion yn teimlo'n ddiogel ac yn rhydd rhag cam-drin corfforol a geiriol yn yr UCD. Dylent ystyried pa mor dda y maent yn tyfu i fod yn unigolion iach a hyderus, a deall, er enghraifft, sut i wneud dewisiadau iach mewn perthynas â diet, gweithgarwch corfforol a lles emosiynol, gan gynnwys sut i gadw'u hunain yn ddiogel ar-lein. Dylent ystyried pa mor dda y mae disgyblion yn defnyddio'r ddealltwriaeth hon yn eu bywydau eu hunain yn yr UCD ac yn ymateb yn gadarnhaol i gyfleoedd i ymgymryd â gweithgarwch corfforol, er enghraifft yn ystod gwersi, amser egwyl ac amser cinio a thrwy glybiau a gweithgareddau ar ôl yr ysgol.

Dylai arolygwyr ystyried yr ymatebion i'r holiaduron cyn-arolygiad gan ddysgwyr, rhieni, staff ac aelodau o'r pwyllgor rheoli yn ofalus mewn perthynas ag ymddygiad disgyblion, a datblygu cwestiynau datblygol priodol, lle y bo'n briodol. Dylai arolygwyr ystyried tystiolaeth a ddaw o arsylwi disgyblion yn rhyngweithio mewn dosbarthiadau, yn ystod amser egwyl ac amser cinio, ac o gwmpas yr UCD, ynghyd â thystiolaeth o drafodaethau ag unigolion a grwpiau.

Dylai arolygwyr ystyried i ba raddau y mae disgyblion, gan gynnwys y rheiny ag anghenion addysgol arbennig, yn barod i ymgymryd â rolau a chyfrifoldebau arwain a chymryd rhan lawn ym mywyd a gwaith yr UCD, er enghraifft fel aelodau o'r cyngor UCD, cyfeillion ac arweinwyr digidol. Dylent ystyried pa mor dda y mae pob un o'r disgyblion yn dangos hyder a gwydnwch yn eu bywydau, er enghraifft yn y ffordd y maent yn rhyngweithio â phobl newydd ac oedolion.

Dylai arolygwyr ystyried pa mor dda y mae disgyblion yn datblygu fel dinasyddion moesegol, gwybodus, er enghraifft trwy eu hymwybyddiaeth o degwch, cydraddoldeb, goddefgarwch, cynaliadwyedd a hawliau plant.

2.2 Agweddau at ddysgu

Dylai arolygwyr werthuso i ba raddau y mae disgyblion yn datblygu'r agweddau a'r ymddygiadau allweddol a fydd yn eu helpu i ddysgu trwy gydol eu bywydau.

Dylai arolygwyr werthuso i ba raddau y mae disgyblion yn ddysgwyr uchelgeisiol, hyderus, galluog ac annibynnol. Dylent ystyried pa mor dda y mae disgyblion yn ymroi i brofiadau a syniadau newydd, anghyfarwydd. Dylent farnu diddordeb disgyblion yn eu gwaith, eu gallu i gynnal eu canolbwyntio a pheidio â gadael i bethau dynnu eu sylw. Dylent ystyried pa mor barod y mae disgyblion i ymroi i dasgau a'u cwblhau. Dylent werthuso pa mor dda y mae disgyblion yn dyfalbarhau ac yn parhau'n benderfynol pan fyddant yn wynebu anawsterau neu'n ceisio atebion eraill pan fydd eu dull cyntaf o ddatrys problem yn aflwyddiannus. Dylai arolygwyr ystyried i ba raddau y mae disgyblion yn datblygu eu medrau cyflogadwyedd wrth iddynt symud trwy'r UCD.

Dylai arolygwyr ystyried i ba raddau y mae disgyblion yn barod i ddysgu ar ddechrau gwersi ac a ydynt yn symud yn hwylus rhwng gwahanol wersi a gweithgareddau. Dylent ystyried pa mor dda y mae disgyblion yn gallu gweithio mewn amrywiaeth o ffyrdd, er enghraifft yn annibynnol, mewn grwpiau bychain ac mewn dosbarthiadau cyfan. Dylai arolygwyr ystyried pa mor dda y mae disgyblion yn dangos parch tuag at gyfraniadau pobl eraill, er enghraifft trwy ganiatáu i bobl eraill siarad neu fod yn bwyllog pan fydd pobl eraill yn anghytuno â nhw.

Dylai arolygwyr ystyried i ba raddau y mae disgyblion yn ymddwyn yn dda mewn gwersi ac o gwmpas yr UCD. Dylent edrych ar ba mor dda mae disgyblion yn symud rhwng gweithgareddau a dosbarthiadau a pha mor dda y maent yn ymddwyn yn ystod gweithgareddau fel gwasanaethau. Dylent arsylwi a yw disgyblion yn ystyriol ac yn uniaethu â'i gilydd ac oedolion yn dda. Dylai arolygwyr ystyried pa mor dda y mae disgyblion yn ymddwyn yn ystod amser cinio ac amser egwyl. Pan fo'n berthnasol, dylent ystyried i ba raddau y mae disgyblion sydd â hanes o gael eu gwahardd yn eu UCD bresennol neu'u hysgol/UCD flaenorol yn dangos ymddygiad da ac agweddau da at ddysgu.

Wrth werthuso cyfranogiad mewn dysgu a'i fwynhau, dylai arolygwyr ystyried y dystiolaeth a ddaw o ddosbarthiadau, craffu ar waith disgyblion, cyfweiliadau â disgyblion, arsylwi arnynt yn cymryd rhan mewn clybiau a gweithgareddau amser cinio ac ar ôl UCD, ac ymddygiad disgyblion mewn gwersi ac o gwmpas yr UCD.

Wrth werthuso presenoldeb fel tystiolaeth o gyfranogiad disgyblion mewn dysgu, a'u hymwneud â dysgu, dylai arolygwyr adrodd trwy eithriad, h.y. pan fydd tuedd glir iawn o bresenoldeb gwan neu gadarn iawn neu ble mae wedi gwella'n sylweddol. Dylai arolygwyr ystyried y tueddiadau yng nghyfradd bresenoldeb gyffredinol yr UCD a'r wybodaeth ddiweddaraf sydd ar gael, gan gynnwys unrhyw amrywiadau nodedig rhwng grwpiau penodol o ddisgyblion ac eraill, er enghraifft y rhai sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim. Dylent ganolbwyntio'n benodol ar y gyfradd absenoldeb cyson ac ystyried faint o ddisgyblion sydd â chyfraddau absenoldeb sydd ymhell uwchlaw disgyblion eraill yn yr UCD. Pan fydd y data hwn ar gael, dylent gymharu cyfraddau presenoldeb â ffigurau cenedlaethol a rhai UCDau tebyg. Fodd bynnag, dylai arolygwyr ystyried ffactorau lliniarol arwyddocaol pan geir tystiolaeth gadarn i'w cefnogi, er enghraifft mewn perthynas â mynychu apwyntiadau ysbyty. Dylent ystyried i ba raddau y mae disgyblion oedd â hanes o bresenoldeb gwael yn eu UCD bresennol neu'u hysgol/UCD flaenorol yn dangos presenoldeb gwell.

3 Addysgu a phrofiadau dysgu

3.1 Ansawdd yr addysgu

Nid oes rhaid i'r gwerthusiad o'r addysgu fod yn adran gyntaf y maes arolygu o reidrwydd oherwydd gallai arolygwyr ddechrau ag ansawdd y profiadau dysgu neu'r ddarpariaeth ar gyfer medrau os bydd hyn yn gwneud eu canfyddiadau'n gliriach.

Wrth werthuso addysgu, dylai arolygwyr nodi nad oes templed sefydlog i athrawon ei ddilyn a gall athrawon ddefnyddio amrywiaeth o wahanol ddulliau gydag amser. Yr ystyriaeth allweddol yw a yw'r addysgu yn llwyddo i ennyn diddordeb disgyblion a pha mor dda y mae'n datblygu eu medrau, eu gwybodaeth a'u dealltwriaeth i lefel briodol o uchel wrth iddynt symud ymlaen drwy'r UCD.

Dylai arolygwyr werthuso i ba raddau y mae gan athrawon ddisgwyliadau uchel o bob disgybl, mewn perthynas â'u dysgu a'u hymddygiad. Dylent ystyried ansawdd cynllunio athrawon, a pha mor dda y mae eu cynllunio'n elwa o gael cynlluniau gwaith pwrpasol. Dylent ystyried y graddau y mae gan athrawon amcanion clir ar gyfer dysgu disgyblion ac y maent yn defnyddio amrywiaeth o ddulliau ac adnoddau i ennyn eu diddordeb a herio pob grŵp o ddisgyblion, gan gynnwys y rheiny ag anghenion addysgol arbennig, i gyflawni cystal ag y gallant. Dylent ystyried i ba raddau y maent yn gwneud eu dosbarthiadau yn lleoedd ysgogol a difyr lle gall pob grŵp o ddisgyblion, gan gynnwys y rhai mwyaf a lleiaf abl, ddysgu'n gynhyrchiol.

Dylai arolygwyr farnu pa mor dda y mae athrawon yn defnyddio amrywiol dechnegau holi i ymestyn a datblygu ymhellach ymatebion disgyblion, a chael amcan o'u dealltwriaeth. Dylent ystyried eglurder cyfarwyddiadau ac esboniadau athrawon a pha mor dda y mae'r disgyblion yn datblygu eu medrau, eu gwybodaeth a'u dealltwriaeth o ganlyniad. Dylent werthuso pa mor dda y mae'r athrawon yn rheoli ymddygiad disgyblion a ph'un a ydynt yn trin pob disgybl yn gyfartal gan ddangos parch priodol atynt. Dylai arolygwyr farnu pa mor llwyddiannus y mae athrawon yn defnyddio staff eraill i gefnogi dysgu'r disgyblion.

Mae'r ffocws ar asesu yn y maes arolygu hwn ar arfer yn yr ystafell ddosbarth yn bennaf.

Dylai arolygwyr werthuso pa mor dda y mae'r adborth llafar ac ysgrifenedig gan athrawon yn helpu disgyblion i wybod pa mor dda y maent yn ei wneud a beth mae angen iddynt ei wneud i wella. Dylent ystyried pa mor dda y mae athrawon yn defnyddio deilliannau asesiadau personoledig cenedlaethol i helpu disgyblion i ddeall eu cryfderau eu hunain a'u meysydd i'w gwella. Dylent ystyried pa mor dda y mae athrawon yn cael amcan o ddealltwriaeth disgyblion trwy holi medrus a monitro dysgu'r disgyblion. Dylent ystyried pa mor dda mae athrawon yn rhoi cyfleoedd pwrpasol i ddisgyblion asesu eu perfformiad eu hunain a pherfformiad disgyblion eraill, lle y bo'n briodol. Dylai arolygwyr werthuso i ba raddau y mae athrawon yn dadansoddi deilliannau eu hasesiadau eu hunain o ddisgyblion, a'r rheiny sy'n deillio o asesiadau personoledig, i lywio'r ffordd y maent yn cynllunio gwersi yn y dyfodol a'r camau nesaf o ran dysgu'r disgyblion. Dylent ystyried pa mor dda y mae athrawon yn sicrhau bod eu hasesiadau yn ddilys, yn gywir ac yn ddibynadwy.

Wrth lunio gwerthusiadau ar addysgu, dylai arolygwyr ddefnyddio ystod gyfan y dystiolaeth sydd ar gael iddynt. Mae hyn yn debygol o gynnwys tystiolaeth o waith disgyblion, cynlluniau gwaith, cofnodion asesu, gwybodaeth am gynnydd disgyblion, trafodaethau â disgyblion a staff yn ogystal ag arsylwadau gwersi a theithiau dysgu gan aelodau o'r tîm arolygu. Ni ddylai arolygwyr ddyfarnu barn i wers neu athro unigol, ond dylent adrodd ar y cryfderau a'r gwendidau yn ansawdd yr addysgu ar draws yr UCD.

3.2 Ehangder, cydbwysedd a phriodoldeb y cwricwlwm

Dylai arolygwyr werthuso i ba raddau y mae profiadau dysgu ar draws yr UCD yn ysgogi ac yn herio ystod gyfan y disgyblion, fel eu bod yn ymroi'n llwyr i'w dysgu ac yn gwneud y cynnydd gorau posibl.

Dylai arolygwyr ystyried dull strategol yr UCD ar gyfer cynllunio'r cwricwlwm a'r graddau y mae'n helpu disgyblion i fod yn unigolion uchelgeisiol, hyderus, dyheadol a gwybodus.

Pan na all UCD ddarparu ystod ddigon eang o bynciau ar ei phen ei hun, dylai arolygwyr ystyried pa mor dda y mae'r UCD yn gweithio gydag ysgolion prif ffrwd i sicrhau bod y cwricwlwm a gynigir yn addas ac yn bodloni gofynion.

Yng nghyfnod allweddol 4, dylai arolygwyr ystyried pa mor dda y mae'r UCD yn nodi llwybrau dysgu priodol sy'n bodloni anghenion disgyblion unigol. Gallai hyn gynnwys cydweithio â phartneriaid, er enghraifft ysgolion prif ffrwd, sefydliadau addysg bellach a busnesau lleol.

Dylai arolygwyr ymdrin ag arloesedd a dulliau hyblyg mewn ffordd gadarnhaol pan fydd UCDau wedi ceisio bod yn greadigol a dychmygus wrth fwrw ymlaen â mentrau cwricwlaidd a ystyriwyd yn dda er budd disgyblion. Yng ngoleuni dulliau diwygio addysg cyfredol, gallai arolygwyr weld dulliau hyblyg yn datblygu mewn ysgolion/UCDau. Gallent ganfod bod ysgolion/UCDau yn datblygu eu hymagwedd at y cwricwlwm, er enghraifft trwy gydweithio ag ysgolion/UCDau eraill, neu drwy grwpiau consortia rhanbarthol.

Dylai arolygwyr werthuso pa mor dda y mae'r cwricwlwm yn adeiladu'n systematig ar wybodaeth, dealltwriaeth a medrau presennol disgyblion wrth iddynt symud trwy'r UCD. Dylent ystyried i ba raddau y mae'r UCD yn rhoi ystod eang a phriodol o brofiadau i ddisgyblion er mwyn iddynt ddatblygu eu diddordeb a'u medrau ar draws ystod o bynciau a meysydd dysgu.

Dylai arolygwyr ystyried cynllunio gan athrawon, cynlluniau gwaith, gwaith disgyblion ac arsylwi gwaith mewn dosbarthiadau wrth lunio barn ar ansawdd y profiadau dysgu a ddarperir. Dylent ystyried pa mor dda y mae'r profiadau dysgu yn bodloni anghenion yr holl ddisgyblion, ni waeth pa fodolau cyflwyno penodol a ddewisir i drefnu a chyflwyno'r cwricwlwm.

Pan fo'n berthnasol, dylai arolygwyr werthuso pa mor dda y mae cwricwlwm yr UCD yn darparu ar gyfer grwpiau penodol o ddisgyblion, er enghraifft y disgyblion â medrau a dealltwriaeth uwch, y rhai ag anghenion addysgol arbennig a disgyblion y mae Saesneg yn iaith ychwanegol iddynt. Mewn UCDau dwyieithog neu gyfrwng Cymraeg, gallai hyn gynnwys darpariaeth i ddisgyblion heb fawr o ymwybyddiaeth flaenorol o'r iaith Gymraeg. Mewn ysgolion sydd â disgyblion sy'n derbyn rhan o'u haddysg oddi ar y safle neu ar y safle mewn grwpiau anogaeth neu ddarpariaeth cynhwysiant, dylai arolygwyr werthuso pa mor dda y mae'r cwricwlwm yn bodloni eu hanghenion.

Dylai arolygwyr ystyried y graddau y mae athrawon a staff cymorth dysgu yn cyfrif yn llawn am anghenion dysgu disgyblion unigol wrth gynllunio'r cwricwlwm ac wrth gyflwyno gwersi unigol a dilyniannau o wersi. Dylai arolygwyr nodi ymhle y mae gan ddisgyblion dargedau dysgu ac ystyried pa mor dda y mae athrawon a staff eraill yn cymryd sylw o'r rhain ac yn darparu rhaglen waith addas i helpu disgyblion i gyrraedd y targedau hyn. Dylai arolygwyr ystyried effeithiolrwydd unrhyw gymorth a roddir i ddisgyblion yn yr ystafell ddosbarth neu mewn grwpiau wedi'u tynnu allan o wersi i ddatblygu eu medrau.

Dylai arolygwyr archwilio'r trefniadau ar gyfer grwpio disgyblion mewn setiau neu grwpiau gallu cymysg ac ystyried a yw'r trefniadau'n cael effaith gadarnhaol ar ddysgu a phrofiadau disgyblion.

Dylai arolygwyr ystyried y ffyrdd y mae'r UCD yn datblygu cwricwlwm sy'n adlewyrchu natur cyd-destun y UCD yn llwyr, gan gynnwys cynllunio gweithgareddau dysgu sy'n adlewyrchu amrywiaeth ddiwylliannol, ieithyddol ac ethnig Cymru ac ardal leol yr UCD.

Mewn UCDau â disgyblion hyd at ac yn cynnwys Blwyddyn 2, dylai arolygwyr ystyried pa mor dda y mae'r UCD yn cyfrif am egwyddorion y Cyfnod Sylfaen a pha mor dda y mae staff yn cynllunio i ddisgyblion ddefnyddio'r awyr agored yn natblygiad eu dysgu a'u medrau.

Dylai arolygwyr ystyried natur a graddau'r dysgu y tu allan i'r ystafell ddosbarth, sy'n cysylltu'n uniongyrchol â'r cwricwlwm cynlluniedig, er enghraifft i gefnogi datblygiad dealltwriaeth disgyblion o destun, pwnc neu faes dysgu penodol. (Mae rhan disgyblion mewn clybiau a gweithgareddau ar ôl yr ysgol yn ffocws ym Maes Arolygu 4).

3.3 Darpariaeth ar gyfer medrau

Dylai arolygwyr werthuso'r graddau y mae trefniadau'r cwricwlwm yn sicrhau bod disgyblion yn caffael y medrau llythrennedd (Cymraeg/Saesneg), rhifedd a TGCh angenrheidiol i gefnogi eu gwaith ar draws y cwricwlwm. Dylai arolygwyr ystyried pa mor dda y mae'r UCD wedi cyfrif am y fframweithiau cenedlaethol ar gyfer llythrennedd a rhifedd wrth gynllunio profiadau dysgu disgyblion. Hefyd, dylai ehangder profiadau disgyblion ar draws y cwricwlwm roi cyfleoedd cynyddol, pwrpasol i ddisgyblion ymarfer a datblygu eu medrau llythrennedd (Cymraeg/Saesneg), rhifedd a TGCh. Dylent edrych ar dystiolaeth mewn llyfrau disgyblion, ffolderi ar-lein ac mewn dosbarthiadau i ystyried y graddau y mae cynllunio yn helpu i gynnig cyfleoedd pwrpasol i ddisgyblion ddatblygu eu medrau ar draws y cwricwlwm.

Dylai arolygwyr werthuso graddau ac ansawdd darpariaeth yr UCD ar gyfer datblygu medrau Cymraeg mewn gweithgareddau addysgu ffurfiol a sefyllfaoedd anffurfiol. Dylent ystyried pa mor dda y mae'r ysgol yn addysgu disgyblion am fanteision dysgu Cymraeg a bod yn ddwyieithog. Mae'n ofyniad statudol bod pob disgybl yn dysgu Cymraeg hyd at 16 oed.

4 Gofal, cymorth ac arweiniad

4.1 Olrhain, monitro a darparu cymorth dysgu

Dylai arolygwyr ystyried pa mor dda y mae'r UCD yn olrhain ac yn monitro cynnydd a lles disgyblion, gan gynnwys presenoldeb ac ymddygiad, wrth iddynt symud drwy'r UCD. Bydd angen iddynt ystyried pa mor dda y mae'r UCD yn nodi materion perthnasol ac yn ymateb yn briodol i ddeilliannau olrhain, monitro ac asesiadau personoledig cenedlaethol, er enghraifft trwy ddarparu cymorth a her briodol, defnyddio strategaethau ymyrryd, neu fentora neu annog unigolion neu grwpiau. Dylai arolygwyr ystyried pa mor dda y mae'r UCD yn cynnwys unrhyw ddisgyblion sy'n cael eu haddysgu oddi ar y safle neu ar y safle mewn grwpiau anogaeth neu ganolfannau cynhwysiant yn y trefniadau hyn. Dylai arolygwyr ystyried pa mor dda y mae'r UCD yn olrhain cynnydd disgyblion ag anghenion addysgol arbennig mewn perthynas â'r targedau yn eu cynlluniau unigol, a'u cynnydd o'u manau cychwyn

unigol. Hefyd, dylai arolygwyr ystyried pa mor dda mae'r ysgol yn defnyddio partneriaethau ag eraill, er enghraifft ysgolion neu asiantaethau eraill, i ddarparu cymorth effeithiol i ddysgwyr.

Dylai arolygwyr ystyried pa mor dda y mae'r UCD yn cefnogi disgyblion ag anghenion emosiynol, ymddygiadol, iechyd a chymdeithasol fel y gallant ymwneud â'r UCD yn gadarnhaol ac elwa ar y cyfleoedd y mae'n eu cynnig.

Dylai arolygwyr ystyried pa mor dda y mae'r UCD yn sefydlu perthnasoedd cynhyrchiol gyda rhieni a bod ganddi ddulliau cyfathrebu effeithiol â nhw fel y gall rhieni gefnogi eu plant yn dda a chodi unrhyw faterion a allai effeithio ar ddysgu a lles eu plentyn. Dylai arolygwyr ystyried y graddau y mae'r UCD yn mynd ati i helpu i ddatblygu gallu rhieni i gefnogi eu plant eu hunain. Er enghraifft, gallai'r UCD ddarparu gwybodaeth am y cwricwlwm, arweiniad ar fanteision presenoldeb rheolaidd gan ddisgyblion, gweithdai i rieni ar sut i helpu eu plentyn i ddatblygu ei fedrau darllen a chymorth i deuluoedd disgyblion ag anghenion addysgol arbennig.

Dylai arolygwyr ystyried sampl o adroddiadau i rieni neu ofalwyr i wneud yn siŵr eu bod yn rhoi gwybodaeth briodol i rieni am gynnydd eu plentyn a sut gall eu plentyn wneud rhagor o gynnydd yn y dyfodol.

4.2 Datblygiad personol (gan gynnwys datblygiad ysbrydol, moesol, cymdeithasol a diwylliannol)

Dylai arolygwyr werthuso pa mor dda y mae darpariaeth yr UCD yn helpu disgyblion i ddatblygu medrau, gwybodaeth a dealltwriaeth i wneud dewisiadau o ran ffordd iach o fyw, er enghraifft mewn perthynas â bwyta ac yfed yn iach, camddefnyddio sylweddau, rhyw a pherthynas, diogelwch ar-lein ac ati. Dylai arolygwyr ystyried pa mor llwyddiannus y mae darpariaeth yr UCD yn helpu disgyblion i ddeall effaith dewisiadau ffordd o fyw ac ymddygiadau ar eu hiechyd meddwl a'u hiechyd corfforol a'u lles yn awr ac yn y dyfodol. Dylai arolygwyr adrodd ar b'un a oes gan yr UCD y trefniadau priodol i hyrwyddo bwyta ac yfed yn iach.

Dylai arolygwyr werthuso'r graddau y mae darpariaeth yr UCD yn helpu disgyblion, gan gynnwys y rheiny o wahanol grwpiau fel y rhai sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim, i ymgymryd â chyfrifoldebau ac yn chwarae rhan lawn yn yr UCD ac yn y gymuned ehangach.

Dylai arolygwyr ystyried pa mor dda y mae darpariaeth yr UCD yn paratoi disgyblion i fod yn ddinasyddion gweithredol, er enghraifft trwy wneud penderfyniadau am fywyd a gwaith yr UCD. Dylent ystyried pa mor dda y mae trefniadau'r UCD yn helpu disgyblion i gymryd rhan mewn gwneud penderfyniadau, gan gynnwys y cyfleoedd a gânt i ddylanwadu ar yr hyn y maent yn ei ddysgu, a sut, ac effeithiolrwydd y cyngor UCD a grwpiau eraill disgyblion, er enghraifft y pwyllgor eco. Dylai arolygwyr werthuso pa mor dda y mae darpariaeth yr UCD yn helpu disgyblion i ddatblygu dealltwriaeth o'u diwylliant, y gymuned leol a'r byd ehangach.

Dylai arolygwyr ystyried pa mor dda y mae rhaglen addysg bersonol a chymdeithasol yr UCD yn cefnogi datblygiad medrau cymdeithasol ac emosiynol pob disgybl, gan gynnwys y rhai o gefndiroedd difreintiedig. Dylai arolygwyr ystyried pa mor dda y mae'r UCD yn helpu paratoi pobl ifanc ar gyfer cyfleoedd, cyfrifoldebau a phrofiadau bywyd oedolyn, gan gynnwys addysg am yrfaoedd a byd gwaith, a phwysigrwydd presenoldeb rheolaidd.

Dylai arolygwyr ystyried effeithiolrwydd yr arweiniad a'r cyngor diduedd a roddir i ddysgwyr, sy'n ymwneud â dewisiadau gyrfa yn y dyfodol, er enghraifft. Dylent ystyried cydlyniaid ac effeithiolrwydd cyffredinol y ddarpariaeth ar gyfer cymorth personol ac arbenigol, gan gynnwys gwasanaethau sydd ar gael gan asiantaethau arbenigol, yn enwedig ar gyfer dysgwyr sy'n wynebu rhwystrau sylweddol rhag dysgu.

Dylai arolygwyr fwrw golwg ar ba mor dda y mae'r UCD yn helpu disgyblion i ddeall materion yn ymwneud â chydaddoldeb ac amrywiaeth, ac yn datblygu gwerthoedd goddefgarwch a pharch. Dylent ystyried pa mor dda y mae'r UCD yn rheoli ac yn ymateb i unrhyw achosion yn ymwneud â bwlio, aflonyddu a gwahaniaethu. Dylent ystyried pa mor dda y mae'r UCD yn datblygu gwybodaeth a dealltwriaeth disgyblion o aflonyddu, gwahaniaethu, bwlio ar sail hunaniaeth ac eithafiaeth. Dylent ystyried pa mor dda y mae trefniadau'r UCD yn meithrin dull cadarnhaol o reoli ymddygiad disgyblion a diwylliant gwrthfwlio. Dylent ystyried i ba raddau y mae darpariaeth yr UCD yn herio ystrydebau yn agweddau, dewisiadau a disgwyliadau disgyblion, a pha mor dda y mae'n hybu hawliau dynol.

Dylai arolygwyr ystyried y graddau y mae'r UCD yn darparu cyfleoedd effeithiol i ddisgyblion ddatblygu gwerthoedd sicr a sefydlu eu credoau ysbrydol a moesegol. Dylent ystyried pa mor dda y mae'r UCD yn hyrwyddo egwyddorion sy'n helpu disgyblion i wahaniaethu rhwng da a drwg. Dylent ystyried pa mor dda y mae'r UCD yn datblygu gallu disgyblion i fyfrio ar ymatebion crefyddol ac anghrefyddol i gwestiynau sylfaenol ac i fyfrio ar eu credoau neu eu gwerthoedd eu hunain. Dylent ystyried i ba raddau y mae'r UCD yn meithrin gwerthoedd sy'n cael eu rhannu, fel gonestrwydd, tegwch, cyfiawnder a chynaliadwyedd, ac yn helpu disgyblion i ddeall anghenion a hawliau pobl eraill yn lleol, ac fel aelodau o fydd eang ac amrywiol.

Dylai arolygwyr ystyried pa mor dda y mae'r UCD yn annog disgyblion i ddefnyddio'u dychymyg ac ymwneud â'r celfyddydau creadigol drwy eu hastudiaethau, gweithgareddau allgyrsiol ac ymweliadau addysgol. Dylent ystyried y graddau y mae UCDau yn rhoi'r cyfle i ddisgyblion gymryd rhan mewn perfformiadau, fel unigolion ac mewn grwpiau, i feithrin eu hunanhyder a'u gallu mynegiannol, eu gallu i gyfrannu syniadau creadigol a'u gallu i weithio mewn tîm.

Dylai arolygwyr ystyried pa mor dda y mae'r UCD yn darparu cyfleoedd yn ystod amser cinio ac ar ôl yr UCD neu'n cynnal gwasanaethau, perfformiadau neu eisteddfodau i annog disgyblion i gymryd rhan yn y celfyddydau ac mewn chwaraeon a hamdden.

Gall addoli ar y cyd a gwasanaethau chwarae rhan bwysig yn natblygiad ysbrydol, moesol, cymdeithasol a diwylliannol disgyblion. Dylai arolygwyr ystyried addoli ar y cyd ym mhob UCD nad yw'n darparu addysg enwadol. Dylent ystyried ansawdd addoli ar y cyd yn ei rinwedd ei hun a pha mor dda y mae'r UCD yn ei gynllunio dros gyfnod. Dylai arolygwyr adrodd ar weithredoedd addoli ar y cyd dyddiol lle maent yn arbennig o dda neu ble maent yn wan neu nid ydynt yn bodloni gofynion statudol.

4.3 Diogelu

Bydd arolygwyr yn adrodd ar b'un a yw trefniadau'r UCD ar gyfer diogelu disgyblion yn bodloni gofynion ac nid ydynt yn destun pryder. Pan fydd trefniadau'n destun

pryder difrifol, dylai arolygwyr gynnwys argymhelliad yn yr adroddiad a bydd Estyn yn anfon llythyr lles i'r UCD yn gofyn iddynt amlinellu sut y byddant yn mynd i'r afael â'r diffyg(ion).

Dylai arolygwyr werthuso i ba raddau y mae trefniadau diogelu'r UCD yn sicrhau bod yr holl blant yn cael eu hamddiffyn. Dylai trefniadau gynnwys nodi plant sydd mewn angen neu sy'n wynebu risg o niwed sylweddol, arferion recriwtio diogel a chael trefniadau priodol ar gyfer atgyfeiriadau amddiffyn plant. Hefyd, dylai arolygwyr ystyried pa mor dda y mae'r UCD yn hyrwyddo arferion diogel a diwylliant o ddiogelwch. Mae Llywodraeth Cymru wedi cyhoeddi gofynion a chanllawiau statudol penodol am y materion diogelu hyn a dylai fod gan ddarparwyr bolisiau a gweithdrefnau ar waith sy'n cydymffurfio â nhw.

Dylai arolygwyr ystyried darpariaeth yr UCD ar gyfer amddiffyn plant. Byddant yn edrych ar ba mor effeithiol yw ei threfniadau ar gyfer atal a mynd i'r afael â bwlio, aflonyddu a gwahaniaethu. Dylai arolygwyr ystyried sut mae'r UCD yn cadw disgyblion yn ddiogel rhag peryglon radicaleiddio.

Dylai arolygwyr ystyried p'un a oes gan yr UCD a'r awdurdod lleol weithdrefnau cadarn ar gyfer gwirio addasrwydd staff a phobl eraill sydd mewn cysylltiad â phlant, a bod yr UCD neu'r awdurdod lleol yn cynnal cofnod o'r gwiriadau hyn. Dylai arolygwyr gadarnhau bod yr holl staff yn gwybod beth i'w wneud er mwyn ymateb i faterion amddiffyn plant a bod y swyddog arweiniol ac aelod arweiniol dynodedig y pwylgor rheoli, a staff eraill lle y bo'n briodol, wedi cael hyfforddiant diogelu perthnasol. Dylai arolygwyr wirio a oes gan yr UCD bolisiau, gweithdrefnau a threfniadau adrodd priodol mewn perthynas ag ymyriadau corfforol a thynnu allan o wersi. Bydd arolygwyr yn archwilio unrhyw ardaloedd sy'n cael eu defnyddio ar gyfer tynnu allan o wersi. Dylai arolygwyr wirio a oes gan ysgol weithdrefnau cadarn ar waith i ddiogelu disgyblion sy'n derbyn eu haddysg oddi ar y safle.

Wrth ystyried materion diogelu, dylai arolygwyr ystyried diogelwch adeiladau a safle'r UCD.

5 Arweinyddiaeth a rheolaeth

5.1 Ansawdd ac effeithiolrwydd arweinwyr a rheolwyr

Wrth arolygu UCDau, mae'n bwysig ystyried ansawdd ac effeithiolrwydd yr arweinwyr a'r rheolwyr sy'n gyfrifol am redeg yr UCD o ddydd i ddydd, a swyddogion yr awdurdod lleol sydd â chyfrifoldeb am yr UCD ar lefel strategol.

Dylai arolygwyr werthuso i ba raddau y mae arweinwyr a rheolwyr wedi sefydlu a chyfleu gweledigaeth glir a nodau, amcanion strategol, cynlluniau a pholisiau priodol sy'n canolbwyntio ar fodloni anghenion yr holl ddisgyblion.

Dylai arolygwyr fyfyrion ar ba mor dda y mae arweinwyr a rheolwyr ar bob lefel yn gosod disgwyliadau uchel ar gyfer staff, disgyblion a'u hunain. Dylent ystyried pa mor dda y maent yn datblygu tîm effeithiol ac ymgysylltiol o athrawon a staff cymorth. Dylent ystyried i ba raddau y mae arweinwyr a rheolwyr yn modelu ac yn hybu gwerthoedd ac ymddygiadau proffesiynol sy'n cyfrannu'n gadarnhaol at wella'r UCD a chydweithredu effeithiol rhwng staff a darparwyr eraill. Dylent ystyried pa mor dda ar bob lefel y mae staff yn deall ac yn cyflawni eu rolau a'u cyfrifoldebau a pha mor dda y maent yn cydweithredu wrth ddatblygu blaenoriaethau strategol a gwella'r UCD.

Dylai arolygwyr ystyried ystod eang o dystiolaeth pan fyddant yn gwerthuso ansawdd arweinyddiaeth a rheolaeth, er enghraifft cofnodion o amrywiaeth o gyfarfodydd diweddar, cyfweiliadau â staff, cynlluniau gweithredu gwelliannau ac adroddiadau ar weithredu'r rhain, hunanwerthusiad diweddar gan arweinwyr a rheolwyr, a dadansoddi gwybodaeth am berfformiad disgyblion.

Dylai arolygwyr ystyried pa mor dda y mae arweinwyr a rheolwyr yn gweithredu yn unol â'r egwyddor datblygu cynaliadwy a pha mor dda y maent yn gwneud penderfyniadau ac yn gosod blaenoriaethau ar gyfer gwella sy'n cydbwysio anghenion uniongyrchol, tymor byr ag anghenion tymor hir disgyblion, y gymuned leol a Chymru.

Dylai arolygwyr edrych ar y graddau y mae arweinwyr a rheolwyr yn cynnal darpariaeth ansawdd uchel neu'n gwella agweddau gwan ar y ddarpariaeth. Dylent ystyried pa mor dda y mae arweinwyr a rheolwyr yn atal problemau rhag digwydd yn y lle cyntaf a pha mor gyflym y maent yn cychwyn unrhyw gamau unioni.

Dylai arolygwyr ystyried pa mor dda y mae arweinwyr wedi sefydlu rhesymwaith clir a strategol ar gyfer y cwricwlwm o ran ei fanteision i ddisgyblion wrth eu paratoi i ddysgu trwy gydol eu bywydau a chwarae rhan lawn mewn cymdeithas. Dylent werthuso'r graddau y mae arweinwyr a rheolwyr yn bwrpasol ac yn llwyddo i gyflawni blaenoriaethau cenedlaethol a lleol, fel lleihau effaith tlodi ar gyrhaeddiad addysgol, paratoi ar gyfer rhoi'r Fframwaith Cymhwysedd Digidol ar waith, a gwella datblygiad medrau Cymraeg/Saesneg, rhifedd a TGCh disgyblion. Dylai arolygwyr werthuso i ba raddau y mae arweinwyr a rheolwyr yn cynllunio'n fwiadus i ddarparu cyfleoedd pwrpasol i ddisgyblion datblygu eu medrau Cymraeg mewn sefyllfaoedd ffurfiol ac anffurfiol.

Dylai arolygwyr ystyried pa mor dda y mae arweinwyr a rheolwyr yn rhannu nodweddion cadarnhaol y ddarpariaeth gyda staff yn yr UCD ac yn cydweithredu ag UCDau eraill yn y sector i gyflawni gwelliannau yn y system addysg yn lleol, yn rhanbarthol ac yn genedlaethol, er enghraifft mewn perthynas â diwygio addysg. Dylai arolygwyr ganolbwyntio ar ba mor dda y mae'r UCD yn defnyddio partneriaethau strategol a chydweithredu ag asiantaethau eraill i helpu i feithrin ei gallu i wella'n barhaus, er enghraifft o ran lleihau effaith tlodi ar gyrhaeddiad addysgol.

Dylai arolygwyr werthuso pa mor dda y mae aelodau o'r pwyllgor rheoli yn deall ac yn cyflawni eu rolau a'u cyfrifoldebau. Dylent ystyried pa mor dda y mae aelodau o'r pwyllgor rheoli yn gyfarwydd â chryfderau'r UCD a'i meysydd i'w datblygu, a'r graddau y maent wedi cymryd rhan yn y gwaith i osod blaenoriaethau strategol yr UCD. Dylent ystyried a oes cydbwysedd priodol rhwng cymorth a her yn y ffordd y mae'r pwyllgor rheoli yn cyflawni ei rôl yn dwyn yr uwch arweinyddiaeth i gyfrif ar ran y gymuned leol, h.y. ei rôl fel 'ffrind beirniadol'.

Dylai arolygwyr farnu pa mor dda y mae'r pwyllgor rheoli yn cyflawni ei rwymedigaethau statudol ac yn rhoi ystyriaeth lawn i ddeddfwriaeth ac arweiniad perthnasol, gan gynnwys mewn perthynas â'r ffordd y mae'n rheoli cwynion ac apeliadau gan rieni.

Mae'r ddogfen isod yn amlinellu'n glir gyfrifoldebau pwyllgorau rheoli ac awdurdodau lleol: [Rheoliadau Addysg \(UCDau\) \(Pwyllgorau Rheoli, ac ati\) \(Cymru\) 2014](#)

5.2 Prosesau hunanwerthuso a chynllunio ar gyfer gwella

Dylai arolygwyr werthuso pa mor gywir y mae arweinwyr a rheolwyr yn adnabod cryfderau a gwendidau'r UCD. Dylent ystyried pa mor dda y mae arweinwyr a rheolwyr yn casglu a dadansoddi tystiolaeth uniongyrchol o safonau a darpariaeth, gan gynnwys addysgu. Dylent ystyried pa mor dda y mae'r UCD yn cynnwys amrywiaeth eang o bartneriaid, gan gynnwys disgyblion a rhieni, wrth nodi ei chryfderau a'i gwendidau.

Dylai arolygwyr ystyried effaith prosesau cynllunio ar gyfer gwella a pha mor dda y mae'r blaenoriaethau ar gyfer gwella a nodwyd yn cysylltu â deilliannau gweithdrefnau hunanwerthuso'r UCD. Dylai arolygwyr ystyried pa mor dda y mae arweinwyr a rheolwyr yn cefnogi blaenoriaethau trwy ddyrannu adnoddau yn briodol. Dylent werthuso i ba raddau y mae arweinwyr a rheolwyr yn diffinio camau gweithredu perthnasol a mesuradwy ar gyfer gwella. Dylent ystyried pa mor dda y mae arweinwyr yn cynllunio amserlenni penodol a realistig ac yn dyrannu cyfrifoldeb priodol am sicrhau gwelliant i aelodau staff.

Dylai arolygwyr ymchwilio i hanes yr UCD o wneud gwelliannau a'r graddau y maent wedi arwain at effaith gadarnhaol ar ddysgu a lles disgyblion, er enghraifft trwy welliannau i ansawdd yr addysgu. Lle y bo'n briodol, dylai arolygwyr ystyried pa mor dda y mae'r UCD wedi ymateb i argymhellion arolygiadau blaenorol Estyn neu argymhellion gan bartneriaid strategol, ac a yw camau gweithredu'r UCD wedi arwain at welliannau.

5.3 Datblygiad proffesiynol

Dylai arolygwyr werthuso i ba raddau y mae arweinwyr wedi creu diwylliant ac ethos i gefnogi dysgu proffesiynol pob un o'r staff, gan gynnwys y trefniadau ar gyfer cynorthwyo'r holl staff i ymroi'n weithgar i gynyddu eu gwybodaeth, eu dealltwriaeth a'u medrau proffesiynol. Dylent ystyried y graddau y mae staff yn cymryd rhan yn effeithiol mewn profiadau dysgu proffesiynol, gwerthuso a rheoli perfformiad. Dylai arolygwyr werthuso effaith arweinwyr yn y ffordd y maent yn rheoli perfformiad staff er mwyn helpu staff i wella'u harfer. Dylent hefyd farnu p'un a yw arweinwyr a rheolwyr yn mynd i'r afael â materion tanberfformio yn drylwyr ac yn uniongyrchol, lle bydd angen.

Dylent ystyried dysgu proffesiynol a wnaed gan staff, a'i effaith ar ddysgu disgyblion a'u harfer eu hunain. Dylent archwilio i ba raddau y mae staff wedi rhannu deilliannau dysgu proffesiynol gyda staff eraill. Dylent fwrw golwg ar ba mor dda y mae arweinwyr wedi amlygu arfer dda yn yr UCD a sicrhau bod staff eraill yn gallu elwa ohoni. Hefyd, dylent ystyried pa mor dda y mae staff yn gweithio gydag UCDau eraill, sefydliadau hyfforddi athrawon a darparwyr dysgu proffesiynol i rannu a datblygu eu harfer broffesiynol.

5.4 Y defnydd ar adnoddau

Ychydig iawn o UCDau sydd â chyllidebau dirprwyedig. Fodd bynnag, mae'n arfer dda i arweinwyr UCDau a phwyllgorau rheoli weithio'n agos ag awdurdodau lleol mewn perthynas â defnyddio a rheoli adnoddau.

Dylai arolygwyr ystyried pa mor dda y mae'r UCD yn gweithio gyda'r ALI i ddefnyddio'i adnoddau'n effeithlon ac yn gymesur. Dylent ystyried y graddau y mae

penderfyniadau gwariant yr awdurdod lleol a'r UCD a'u cynllunio ariannol bras yn cysylltu'n briodol â'i blaenoriaethau strategol a chynllunio'r ysgol ar gyfer gwella. O ran penderfyniadau gwariant, dylai arolygwyr ystyried pa mor dda y mae'r awdurdod lleol a'r UCD yn cydbwyso anghenion tymor byr yr UCD ochr yn ochr ag anghenion tymor hir disgyblion, y gymuned leol a Chymru.

Dylai arolygwyr ystyried i ba raddau y mae arweinwyr a rheolwyr yn gwybod beth yw costau rhaglenni a gweithgareddau presennol, a gyda'r awdurdod lleol, yn eu hadolygu ac yn cwestiynu a ydynt yn gost-effeithiol.

Dylai arolygwyr ystyried a oes lefel briodol o staffio ac adnoddau dysgu i gyflwyno'r cwrwclwm arfaethedig yn effeithiol.

Dylai arolygwyr ystyried a yw'r UCD yn defnyddio'i hamgylchedd dan do ac awyr agored yn effeithiol ac yn effeithlon. Dylent ystyried pa mor dda y mae'r amgylchedd dysgu yn cefnogi neu'n rhwystro dysgu ac addysgu o ansawdd uchel, a pha mor dda y mae'n gwella lles corfforol a meddyliol disgyblion i'r eithaf.

Dylai arolygwyr adrodd ar y graddau y mae'r UCD yn defnyddio cyllid a grantiau penodol yn effeithiol, er enghraifft y grant datblygiad disgyblion, yn enwedig pan fydd swm y grant yn gymharol uchel, ac unrhyw gyllid i gefnogi diwygio addysg.

Sail dystiolaeth yr arolygiad

Bydd yr adroddiad yn cynnwys trosolwg bras o sail dystiolaeth yr arolygiad. Yn yr adran hon, bydd arolygwyr cofnodol yn crynhoi'r gweithgareddau y mae aelodau o'r tîm arolygu yn ymgymryd â nhw, a'r ffynonellau tystiolaeth y gwnaethant eu hystyried cyn, yn ystod ac ar ôl yr arolygiad, i sicrhau bod canfyddiadau'r arolygiad yn ddilys, yn gywir ac yn ddibynadwy.

Ffocws thematig

Gallai Estyn ddewis nifer fach o themâu ychwanegol i ganolbwyntio arnynt bob blwyddyn. Bydd y themâu a ddewisir yn helpu Estyn i gasglu gwybodaeth am agweddau penodol ar addysg a hyfforddiant yng Nghymru. Bydd Estyn yn defnyddio'r wybodaeth i ategu ei waith cylch gwaith a llywio canfyddiadau Adroddiad Blyneddol y Prif Arolygydd.

Pan fydd thema ychwanegol, bydd y tîm arolygu'n canolbwyntio ar un thema ychwanegol yn unig ar bob arolygiad. Ni fydd adran ar wahân o'r adroddiad na barn ar wahân ar y thema ychwanegol yn yr adroddiad cyhoeddus.

Gallai'r tîm arolygu gasglu tystiolaeth ar gyfer y thema ychwanegol mewn ffyrdd amrywiol, yn dibynnu ar y thema a ddewisir. Gallai gynnwys holiadur neu gyfweiliad ag aelod penodol o staff neu graffu ar ddogfennau neu waith disgyblion, neu gyfuniad o ddulliau. Y nod yw gwneud casglu tystiolaeth mor gymesur ac mor hylaw ag y bo modd i'r UCD a'r tîm arolygu.